

Škola za
oponou

OTU

LÁME

**VANDALISMUS, KRIMINALITA,
DELIKVENCE, PROSTITUCE
DĚTÍ A MLÁDEŽE**

Ing. Mgr. Hana Janiková
Bc. Martin Bezdíček

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

VANDALISMUS, KRIMINALITA, DELIKVENCE, PROSTITUCE DĚTÍ A MLÁDEŽE

Ing. Mgr. Hana Janiková
Bc. Martin Bezdíček

Škola za oponou – sociálně patologické jevy u dětí a mládeže
reg. č. CZ.1.07/1.3.46/01.0021

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

1 ÚVOD	5
2 NEJDŮLEŽITĚJŠÍ POJMY	6
3 TRESTNÍ ZÁKONODÁRSTVÍ MLÁDEŽE V ČESKÉ REPUBLICE	9
3.1 DRUHY OPATŘENÍ	9
3.2 STRUKTURA KRIMINALITY – STATISTICKÉ ÚDAJE A SANKCE	10
3.3 PRÁVNÍ NORMY A VLÁDNÍ DOKUMENTY PLATNÉ V ČR	11
3.4 VLIV STÁTU, SOUČASNÁ SITUACE V POLITICKÉM DISKURZU U NÁS	12
4 DELIKVENCE MLÁDEŽE	13
4.1 PYRAMIDA PROVIŇOVÁNÍ	13
4.2 PŘÍČINY DELIKVENCE MLÁDEŽE	15
4.2.1 Biologické a psychologické faktory	15
4.2.2 Vliv sociálního prostředí	18
4.3 ŠIKANA VE ŠKOLÁCH	22
4.3.1 Vývojová stádia šikany	23
4.4 DELIKVENCE A ETNICKÝ PŮVOD	25
4.5 Nástroje vhodné k edukaci romských žáků	26
5 VANDALISMUS MLÁDEŽE	27
5.1 VANDALISMUS VE ŠKOLÁCH	27
5.2 DRUHY VANDALISMU	28
5.2.1 Sprejerství	28
5.2.2 Graffiti	29
6 KRIMINALITA MLÁDEŽE	29
6.1 CHARAKTERISTICKÉ RYSY TRESTNÉ ČINNOSTI MLÁDEŽE	31
6.2 OSOBNOST KRIMINÁLNĚ SE CHOVAJÍCÍ MLÁDEŽE	33
6.3 POČÍTAČOVÁ KRIMINALITA MLÁDEŽE	33
6.3.1 Motivace počítačové kriminality	34
6.3.2 Druhy počítačové kriminality	34
6.3.3 Kyberšikana	35
7 KOMERČNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ	36
7.1 DĚTSKÁ PROSTITUCE	37
7.1.1 Příčiny dětské prostituce	37
7.1.2 Formy dětské prostituce	38
7.2 DĚTSKÁ PORNOGRAFIE	39
7.3 OBCHODOVÁNÍ S DĚTMI	39
7.4 DÍTĚ JAKO OBĚŤ NÁSILÍ	39

8 PRÁCE S RIZIKOVOU MLÁDEŽÍ – JINÉ FORMY	40
8.1 PREVENCE KRIMINALITY DĚTÍ A MLÁDEŽE	41
8.2 MOŽNOSTI PSYCHOTERAPIE	41
8.3 PŘÍKLADY EFEKTIVNÍCH PROGRAMŮ PREVENCE KRIMINALITY	42
9 PŘÍPADOVÉ STUDIE.....	43
10 ZÁVĚR.....	47
11 POUŽITÉ ZDROJE.....	49

Naše mládež miluje přepych. Nemá správné chování. Neuznává autority a nemá úctu před stářím. Děti odmlouvají rodičům, srkají při jídle a tyranizují své učitele.

Sókratés (469–399 př. n. l.)

Jsou naši potomci jiní, než jaké byly děti a mládež před padesáti lety? Pro některé z generace dříve narozených je chování mládeže v dnešní době nepředstavitelné, nepochopitelné a pobuřující. Mladí lidé zase oponují, že obdobně jako jejich rodiče či prarodiče zkouší nové věci, poznávají svět, jen se o nich více v negativech mluví, jsou více na očích...

Pravdou ale zůstává fakt, že současný moderní svět nabízí obrovské množství podnětů a možností, jak nezvládnout uspěchanost doby a přemíru impulzů, a sejít tak z cesty a porušit psané či nepsané normy společnosti.

Neschopnost řešit náročné životní situace, do kterých se mladí lidé dostávají snadněji a rychleji než kdykoliv v dřívějších dobách, vede k rizikovému chování ve formě kriminality, vandalismu, delikvence a dalších podob patologického jednání. Učitelé ve školách a především rodiče se pak dostávají do pozic bezmocných a nešťastných lidí, kteří si neví rady. Co udělat v dané situaci, jak dítěti či mladému člověku pomoci, jak ho ochránit před sebou samým?

Není, a nikomu ani nemůže snad být, lhostejné, pohybuje-li se v okolí dítě nebo mladistvý, nestálý jedinec s deformovanými názory na život, který nerespektuje morální a charakterové normy a porušuje zákony. Výchova v rodině nemá a nemůže mít z tohoto důvodu soukromý charakter, je vážnou celospolečenskou úlohou, plněním zodpovědné občanské povinnosti.

Formování společenských postojů mládeže, vedení ke správným přístupům k fungování společnosti, stanovení vzorů v podobě úspěšných, svědomitých, pokorných a spravedlivých osobností je nesnadným a významným závazkem nejen rodičů, vychovatelů, učitelů, ale všech lidí, kteří mladou generaci obklopují. Z tohoto důvodu je kladen na výchovu dětí a mládeže takový důraz. Nesmí se ponechat nic náhodě, nic se nesmí zanedbat.

Aberantní chování = vědomé porušování norem jednotlivcem či skupinou, nedochází však ke zpochybňování platnosti norem.

Agrese dětí a mládeže = výpad, útok, jednání, jímž se projevuje násilí vůči objektu; nepřátelství a útočnost s výrazným záměrem ublížit.

Agresivita dětí a mládeže = útočnost, postoj nebo vnitřní pohotovost k agresi. V širším slova smyslu se jedná o schopnost organismu mobilizovat síly k zápasu o dosažení určitého cíle a schopnost vzdorovat těžkostem.

Antikonformita = záměrné, cílené vystupování proti stanoveným normám společnosti. Nejčastěji se objevuje u mladých lidí, u bohémů, marginálních osobností.

Antisociální chování = závažné protisociální jednání zahrnující veškerou trestnou činnost, navazující na asociální formu chování. Jde o krádeže, loupeže, vandalismus, sexuální delikty, zabití a vraždy. V tomto případě velmi často dochází k recidivě.

Asociální chování = vyskytuje se zpravidla u dětí mladších, je v rozporu se společenskou morálkou. Jedná se především o kázeňské přestupky ve školách, neposlušnost, vzdorovitost, negativismus, lhaní, alkoholismus, záškoláctví, toxikomanii, útoky a toulky, demonstrativní sebepoškozování, gamblerství, popřípadě i prostituci.

Delikvence = znamená asociální jednání, páchaní přestupků, tzv. deliktů mravní nebo právní povahy. Tento pojem se používá v případech méně závažného proviňování mladistvých, které může, ale nemusí skončit před soudem.

Delikvence dětská = trestná činnost dětí do 15 let.

Delikvence juvenilní = trestná činnost mladistvých osob ve věku 15–18 let.

Detenční ústav = zařízení pro ochrannou léčbu lidí, kteří páchají společensky vysoce nebezpečné trestné činy a současně mají psychiatrickou diagnózu.

Dětská prostituce = zjednání nebo nabízení služeb dítěte k provádění sexuálních aktů za peníze nebo jakoukoli jinou odměnu.

Dětská pornografie = jakýkoli obrazový nebo textový materiál, který používá děti v sexuálním kontextu.

Disociální chování = závažné chování, které se s věkem prohlubuje. Jedná se o nepřiměřené chování, mírnější porušení norem (dětský vzdor, neposlušnost, nekázeň ve škole, drobné přestupky proti normám apod.).

Dítě = člověk v období dětství, před dosažením dospělosti; v právním vymezení označení celoživotního příbuzenského poměru vůči rodičům.

Kriminalistika = objasňuje zákonitosti vzniku, shromažďování a využívání stop a soudních důkazů. Vychází z trestního práva, vypracovává metody, postupy, prostředky a operace k úspěšnému odhalování, vyšetřování a předcházení trestné činnosti.

Komerční sexuální zneužívání dětí = použití dítěte pro sexuální účely výměnou za peníze nebo odměnu v naturálních mezi dítětem a zákazníkem, dítětem a prostředníkem nebo dítětem a agentem nebo jinými osobami, které vydělávají na obchodu s dětmi pro tyto účely.

Kriminalita dětí a mládeže = součást celkové kriminality, zahrnuje jednání osob do věku 18 let, jehož důsledkem je překročení právních a společenských norem, což je charakteristické pro trestný čin.

Kriminalita latentní = část kriminality, která nebyla nikdy zjištěna, tím méně objasněna, stíhána a potrestána, tzv. skrytá kriminalita.

Kriminalita skutečná = zahrnuje kriminalitu registrovanou a kriminalitu latentní.

Kriminalita zjevná = registrovaná kriminalita, která vyšla najevo a je evidována v oficiálních statistikách.

Kriminologie = multidisciplinární nauka zabývající se kriminalitou. Předmětem zkoumání je kriminalita, pachatel, oběť a kontrola kriminality.

Kybernetická kriminalita (kybernalita) = činnost, kterou je porušován zákon nebo je v rozporu s morálními pravidly společnosti. Je namířena proti počítačům, hardwaru, softwaru, datům, sítím nebo je počítač nástrojem páčání trestného činu, případně je počítačová síť a k ní připojená zařízení prostředím, v němž se tato činnost odehrává.

Mladiství = osoby ve věku 15–18 let, jsou ze zákona trestně odpovědní s jistým omezením.

Norma = jistý standard, požadavek, pravidlo, hodnotící kritérium pro chování či pro vlastnosti člověka nebo situace, které se závazně vyžaduje nebo se dle něho hodnotí přijatelnost a obvyklost.

Obchodování s dětmi = nelegální a utajované převážení osob přes státní hranice se záměrem přinutit je k sexuálně a ekonomicky vykořisťujícím činnostem, které přinášejí zisky zprostředkovatelům, obchodníkům a zločineckým syndikátům.

Osoba blízká věku mladistvého = trestněprávní pojem, je jím chápáno období mezi 18. a 19. rokem života fyzické osoby. Pokud pachatel spáchá trestný čin v tomto věku, použije se při výměře trestu institut polehčující okolnosti a uplatní se i zvláštní způsoby řízení proti mladistvému.

Ostrakismus = střepinový soud, jedná se o první fázi šikany, oběť je vyčleněna ze svého kolektivu.

Patologické chování = riziková forma lidského chování, která je neúnosná buď pro samotného jedince (žije trvale v napětí, nespokojenosti, nevykonnosti, selhává), nebo pro společnost (dáno sociálními normami), event. je neúnosná jak pro jedince, tak i pro okolí, ve kterém žije.

Penologie = zabývá se kriminálním chováním lidí; je vědou o trestání o výkonu trestu a jeho účincích.

Predelikventní chování = lehčí forma závady v chování, která ještě nemá charakter poruchy chování ani poruchy osobnosti.

Prekriminalita = protispolečenská činnost dětí ve věku do 15 let, která odpovídá trestným činům dospělých.

Prevence = předcházení (primární, sekundární, terciální); soubor postupů zaměřených na předcházení vzniku poruch chování, na zamezení prohloubení již vzniklých poruch nebo zamezení recidivy patologického jednání.

Provinění = obecně jakékoliv delikventní jednání, v českém právním řádu je provinění trestným činem, který spáchal mladistvý a jehož společenská nebezpečnost je vyšší než malá.

Restorativní justice = cílem restorativní justice je posílit pachatelův pocit odpovědnosti za spáchaný čin a přimět ho, aby co nejrychleji a nejpřiměřeněji kompenzoval způsobenou škodu přímo poškozenému (oběti).

Sexuální turistika dětí = aktivity cestovních kanceláří, které zprostředkovávají a nabízejí turistické pobytové zájezdy včetně sexuálních služeb dětí.

Šikana = označuje fyzické i psychické omezování či týrání jedince či skupiny v kolektivu. Dochází k ní ve všech skupinách věkových i sociálních.

Teasing = chování, které šikanu připomíná. Jde o nevinné škádlení mezi dětmi, normální jev, který se mezi dětmi vyskytuje nejčastěji ve škole.

Trestný čin = protiprávní čin, který trestní zákon označuje za trestný a který vykazuje znaky uvedené v zákoně. Dělí se na přečiny a zločiny.

Vandalismus = svévolné neracionální, neúčelné, nekulturní a primitivní ničení určitých hodnot s tím, že toto jednání nepřinese pachateli materiální obohacení. Zpravidla nemá motiv, skrytým účelem je vybití nahromaděného napětí a agresivity.

Viktimizace primární = zahrnuje dění spojené bezprostředně s trestným činem, kdy vzniká oběti určitá primární újma způsobená pachatelem. Dochází k ní vždy, když se jedinec stane obětí trestného činu.

Viktimizace sekundární = velmi častá, nikoli však povinná fáze viktimizace. Dochází k ní v době po spáchání trestného činu a nespojuje již s konáním pachatele.

Viktimologie = pomoc obětem trestných činů (psychická, právní, materiální...).

Zločinnost = synonymum výrazu skutečné kriminality. Množina všech trestných činů definovaných v zákoně a spáchaných kýmkoliv, tedy i osobou, která ještě není trestně odpovědná.

TRESTNÍ ZÁKONODÁRSTVÍ MLÁDEŽE V ČESKÉ REPUBLICE

Od 1. 1. 2004 nabyl účinnosti zákon č. 218/203 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů. Pokud tento zákon nestanoví jinak, postupuje se v ukládání sankcí mladistvým dle trestního zákoníku.

Již Listina základních práv a svobod upravuje zvláštní ochranu dětí a mladistvých. Účel a důvod jiného zacházení s mládeží vysvětluje zákon o soudnictví, který uvádí: „Projednáváním protiprávních činů, kterých se dopustili děti mladší patnácti let a mladiství, se sleduje, aby se na toho, kdo se takového činu dopustil, užilo opatření, které účinně přispěje k tomu, aby se nadále páčání protiprávního činu zdržel a našel si společenské uplatnění odpovídající jeho schopnostem a rozumovému vývoji a podle svých sil a schopností přispěl k odčinění újmy vzniklé jeho protiprávním činem; řízení musí být vedeno tak, aby přispívalo k předcházení a zamezování páčání protiprávních činů.“

DRUHY OPATŘENÍ

Za spáchaná provinění (= trestný čin spáchaný mladistvým) nejsou mládeži ukládány tresty, ale taxativní opatření. Soud pro mládež může mladistvému uložit opatření:

- **výchovná** – dohled probačního úředníka, probační program, výchovné povinnosti, výchovná omezení, napomenutí s výstrahou
- **ochranná** – ochranné léčení, zabezpečovací detence, zabránění věci nebo jiné majetkové hodnoty a ochranná výchova
- **trestní** – obecně prospěšné práce, peněžitá opatření, peněžitá opatření s podmíněným odkladem výkonu, propadnutí věci nebo jiné majetkové hodnoty, zákaz činnosti, vyhoštění, domácí vězení, zákaz vstupu na sportovní, kulturní a jiné společenské akce, odnětí svobody podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem, odnětí svobody nepodmíněně

Odnětí svobody nepodmíněně se u mladistvých vykonává odděleně od ostatních odsouzených, a to ve věznicích nebo zvláštních odděleních pro mladistvé s uplatňováním vnitřní diferenciací.

Děti mladšímu patnácti let lze uložit tyto druhy opatření:

- výchovná povinnost
- výchovné omezení
- napomenutí s výstrahou
- zařazení do terapeutického, psychologického nebo jiného vhodného výchovného programu ve středisku výchovné péče

- dohled probačního úředníka
- ochranná výchova

STRUKTURA KRIMINALITY – STATISTICKÉ ÚDAJE A SANKCE

Statistiky odrážející nahlášenou kriminalitu neposkytují adekvátní obraz rozsahu kriminality mládeže, jelikož je kriminální chování mezi mládeží rozšířené do té míry, že prakticky každý mladý člověk se již alespoň jednoho deliktu dopustil. Matoušek, Matoušková (2011, s. 142–148) zaznamenávají: „Většina deliktů je triviálních a spadá do oblasti bagatelní kriminality nebo je na samé hranici trestného činu. Těžší delikty jsou oznamovány častěji. Registrovaní pachatelé deliktů mají za sebou několikanásobně větší latentní kriminalitu než neregistrovaní. Latentní delikvence je u dívek výrazně menší než u chlapců a děje se v jejich nejbližším sociálním okolí, z něhož informace nesnadno pronikají navenek. Vážnější kriminalitu zachycují policejní a soudní statistiky pravděpodobně ve správných proporcích.

Dle informací z Ministerstva spravedlnosti ČR jsou v níže uvedené tabulce uvedeny údaje o kriminalitě mladistvých – Statistická ročenka 2012.

Tab. č. 1 – Odsouzené mladistvé osoby za vybrané trestné činy

UKAZATEL	rok 2005	rok 2008	rok 2009	rok 2010	rok 2011
Celkem odsouzeno osob v tom:	3069	2882	2718	2389	2203
ÚTOK NA VEŘEJNÉHO ČINITELE	22	11	17	20	13
NEDOVOLENÁ VÝROBA A DRŽENÍ OMAMNÝCH A PSYCHOTROPNÍCH LÁTEK A JEDŮ, ŠÍŘENÍ TOXIKOMANIE	125	81	114	83	60
VÝTRŽNICTVÍ	143	134	268	287	281
VRAŽDA	6	10	3	4	2
UBLÍŽENÍ NA ZDRAVÍ, RVAČKA	216	168	213	200	181
LOUPEŽ	390	293	291	281	254
PORUŠOVÁNÍ DOMOVNÍ SVOBODY	294	205	352	285	297
ZNÁSILNĚNÍ A POHLAVNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ	92	117	93	112	95
KRÁDEŽ, ZPRONEVĚRA, PODVOD	1186	928	1210	1084	1066
ZVLÁŠTNÍ PŘÍPAD POŠKOZOVÁNÍ CIZÍ VĚCI	87	69	101	139	199
TRESTNÉ ČINY V DOPRAVĚ	69	513	218	110	67

Diskuse, které se vedou mezi odborníky o potřebných inovacích v trestní politice, obsahují širší uplatnění tzv. alternativních sankcí a dále vytvoření speciálního systému zacházení s mladistvými, kteří jednak spáchali trestný čin a jednak jsou závislí na alkoholu či nealkoholových látkách.

Řada specialistů se přimlouvá též ke snížení hranice trestní odpovědnosti na 14 let a zvýšení horní hranice výjimečného trestu pro mladistvé na 15 let. Argumenty ve prospěch rozšíření hranic trestních sankcí jsou (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 147):

- Dětská kriminalita znepokojivě narůstá.
- Kriminální činy dětí jsou stále brutálnější a stále častěji jsou prováděny organizovaně.
- Po tvrdších sankcích volá veřejnost.
- Ve výchovných ústavech se delikventní děti setkávají s méně narušenými dětmi a nepříznivě je ovlivňují.
- Děti jsou dnes psychicky vyspělejší než dříve, mohou tedy být i dříve odpovědné za své činy.

PRÁVNÍ NORMY A VLÁDNÍ DOKUMENTY PLATNÉ V ČR

Následující přehled neuvádí veškeré relevantní právní normy a dokumenty, odkazuje k nejčastěji používaným. Veškeré právní normy je třeba doplnit o aktuální úplné znění:

- Občanský soudní řád – Zákon č. 99/1963 Sb.
- Zákon o rodině č. 94/1963 Sb. (pozbývá účinnosti 1. 1. 2014) – bude nahrazen Zákonem č. 89/2012 Sb.
- Zákon o trestní odpovědnosti mládeže č. 218/2003 Sb.
- Trestní zákon č. 40/2009 Sb.
- Zákon č. 109/2002 Sb. o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně-výchovné péči ve školských zařízeních
- Trestní řád neboli Zákon č. 141/1961 Sb. o trestním řízení soudním
- Zákon č. 169/1999 Sb. o výkonu trestu odnětí svobody a o změně některých souvisejících zákonů
- Zákon č. 329/2011 Sb. o poskytování dávek osobám se zdravotním postižením a o změně souvisejících zákonů
- Zákon č. 561/2004 Sb. o předškolním, základním, středním, vyšším odborném a jiném vzdělávání (školský zákon)
- Zákon č. 273/2008 Sb. o Policii České republiky
- Zákon č. 293/1993 Sb. o výkonu vazby
- Zákon č. 359/1999 Sb. o sociálně-právní ochraně dětí
- Zákon č. 257/2000 Sb. o Probační a mediační službě

- Zákon č. 1/1993 Sb. Ústava České republiky
- Zákon č. 2/1993 Sb. Listina základních práv a svobod
- Koncepce a program prevence kriminality Ministerstva vnitra ČR
- Program sociální prevence a prevence kriminality mládeže

Problematika rizikového chování je také ošetřena v dokumentech MŠMT:

- Metodické doporučení k primární prevenci sociálně patologických jevů u dětí a mládeže ve školách a školských zařízeních
- Strategie prevence sociálně patologických jevů u dětí a mládeže v působnosti resortu školství, mládeže a tělovýchovy na období 2013–2018

Ve školách a školských zařízeních je realizován tzv. Minimální preventivní program, který zahrnuje aktivity prevence rizikového chování.

VLIV STÁTU, SOUČASNÁ SITUACE V POLITICKÉM DISKURZU U NÁS

Česká republika již není totalitární, demokratická je ale spíše více v proklamacích politiků než ve skutečnosti. V současné době prochází náš stát transformací institucí, a jak popisují Matoušek, Matoušková (2011, s. 125): „...vleče s sebou z minula staré struktury v nejširším slova smyslu – lidi vychované a vzdělané za starého režimu, staré vzorce vztahových konvencí a pravidel, staré sítě neformálně spolupracujících lidí procházející napříč novými společenskými strukturami, staré preference hodnot, staré modely životního stylu.

Takový stát má nevyhnutelně jiné priority v tom, které společenské problémy mají být neodkladně řešeny, než státy s dlouhodobě stabilizovanou demokracií. Mezi prioritami našeho státu zatím kriminalita nebyla, a to ani kriminalita mládeže... Lidé nemají zkušenost s tím, že demokratická a veřejná diskuse dokáže účinně řešit společenské problémy. Jen obtížně se smiřují s tím, že ve svobodné společnosti existují velké rozdíly mezi občany a že svoboda otevírá širší pole pro kriminální chování než autoritářský totalitární režim.

Dvě hlavní skupiny, do nichž se dají rozdělit strategie sociální transformace u nás, jsou liberálně demokratické strategie a radikálně autoritární strategie.“

Autoři dále rozebírají, že radikální autoritární pravicový populismus s nacionálním zabarvením má nejvíce příznivců mezi mladými lidmi s nízkou kvalitací. Svým agresivním vystupováním, rasismem se často ocitá na hranici zákona. Nepřítele vidí v mocných finančních skupinách a v příslušnících cizích etnik. Toto hnutí navrhuje také znovu zavést trest smrti, omezit přistěhovalectví a zpřísnit trestní sankce. Hnutí nepochybně inspiruje skinheady.

Autoritární radikalismus s antikomunistickým zabarvením chce skončit s komunistickou minulostí a chce nastolit právní stát. Je pro čestné a neúplatné lidi, kteří budou na vlivných místech, důležité je také posílení významu právních institucí i právního vědomí občanů.

Konzervativní etatistický neoliberalismus spoléhá na svobodu jedince, obhajuje zájmy vyšších vrstev, roli státu vidí co nejmenší, naopak pluralita a demokracie by měla být co největší. V kriminalitě sází spíše na situační prevenci než na prevenci sociální.

Liberální demokratismus s pravicovým zaměřením zdůrazňuje porozumění, toleranci, úctu k menšinám a osobní iniciativu každého člověka. Je zde patrný přenos zodpovědnosti na samosprávu, profesní a neziskové organizace. Neformuluje však speciální kriminologickou doktrínu.

Liberální demokratismus se sociální orientací má dva proudy – křesťanský a světský. Otevřeně mluví o sociálně tržní ekonomice a ideálu welfarestate. Chtějí sociální jistoty, lidská práva s podporou vzdělávání a kultury. Upřednostňují ambulantní programy. Ze strany státu by měla být podporována především rodina.

Státně intervencionistický sociální reformismus klade důraz na solidaritu, sociální smír, vyjednávání (zaměstnanci, odboráři, lidé s nižšími příjmy).

Levicově autoritární populistické strategie – komunismus – se hlásí k socialismu a prosazení změny politického systému. Dle jejich mínění by si silný stát řízený komunistickou levicí dokázal poradit se všemi negativními společenskými jevy. Uzákonil by právo na práci a znovu by zavedl plošné podpory potřebným.

4

DELIKVENCE MLÁDEŽE

Delikvence mladistvých jsou ve svých projevech nezaměnitelné a velmi nebezpečné, jelikož se těžko objasňují z důvodu zcela specifických znaků. Jedná se zejména o to, že takové jednání a chování ze strany mladistvého pachatele bývá nedokonalé, neplánované, impulzivní a uskutečněné pod silným emočním tlakem (převládá emotivní motivace před rozumovou). Závažné delikventní chování u dětí a mladistvých se mnohdy odehrává v agresivnější a destruktivnější formě, mnohdy pod vlivem návykových látek, s potřebou okamžitého uspokojení aktuálních potřeb (krádeže aut, vloupání do restaurací a obchodů). Vyznačuje se také neúměrnou tvrdostí projevující se devastací, ničením předmětů a znehodnocením zařízení.

Důležitou roli hrají somatické znaky pachatele, případně pachatelů delikvence (vyšší rychlost pohybu, mrštnost, obratnost, nižší váha, menší postava). Výběr objektu útoku je určován jiným hodnotovým žebříčkem, než je tomu u dospělých. Mladí delikventi odcizují předměty, které chtějí, přejí si je vlastnit, líbí se jim vzhledem k věku apod. Pokud se jedná o skupinu pachatelů, rozdělují si získané předměty z delikventní činnosti společně (dle hierarchického postavení a podílu na spáchané trestné činnosti), podobně je tomu i u finančních prostředků.

Delikvence je širším pojmem než kriminalita, protože označuje činnosti porušující nejen právní, ale i společenské normy. Jedná se tedy o širší normy.

4.1

PYRAMIDA PROVIŇOVÁNÍ

Delikventní chování patří ke způsobům proviňování. I méně významné způsoby proviňování přinášejí vždycky konkrétní negativní následky, například ve zhoršování

kvality lidských vztahů. Mnohdy totiž to, co jsme ochotni odpustit sami sobě, nedokážeme prominout těm ostatním.

Jak uvádí Novotný (2006, s. 4–5): „Čím širší a mocnější je pyramidální základna zdánlivě bezvýznamného, tolerovaného a netrestného proviňování, tím závažnější delikvenci a nakonec i zločiny nalezneme posléze také ve špičce této neblahé pyramidy. S nadsázkou by se dalo říci, že když se děti naučí v útlém věku děkovat, prosit, zdravit, omlouvat se za svoje pochybení, vyjadřovat vděčnost, ochotu pomoci, soucit, dojetí a lítost, nebudou pak jako adolescenti a tím méně v dospělosti například podvádět, jednat agresivně, krást, loupit nebo dokonce vraždit.

Podněty k prvnímu proviňování se totiž nikdy nerodí z významných pohnutek, ale zprvu ze zcela malých, mnohdy nepostřehnutelných a zdánlivě naprosto bezvýznamných maličkostí, jakými jsou například strach komunikovat či kooperovat, neochota o něco poprosit, za něco poděkovat či nezištně pomoci potřebným, dále z neschopnosti vyjádřit vděk, lítost, soucit či omluvu, z absence potřeby prokázat vstřícnost, spolehlivost, sounáležitost, což následně vede k potřebě lhát či jinak švindlovat, případně jednat agresivně. Objektivně řečeno, nikdo z nás se občas bez drobného proviňování neobejde, zejména když se bráníme cizímu nemorálnímu jednání nebo nespravedlnosti. Záleží však na tom, zda bude naše potřeba proviňovat se eskalovat až k neúnosnosti – tedy k delikvenci nebo dokonce ke zločinu.“

Obr. č. 1 - Pyramida proviňování (Novotný, 2006, s. 5)

Jaké faktory zapříčiňují delikventní jednání mládeže? Ve větší či menší míře se jedná o biologické faktory, psychologické faktory a také vliv sociálního prostředí.

Biologické a psychologické faktory

Mezi biologické faktory mající vliv na delikventní chování a jednání mladých spadá především dědičnost. Je ovšem českou doktrinálně-vědeckou literaturou řazena mezi činitele schopné ovlivnit delikvenci ve velmi malé míře.

Do skupiny psychologických činitelů patří poruchy chování, neurotické poruchy, agrese a agresivita. Opoziční porucha, antisociální porucha chování a porucha pozornosti s hyperaktivitou (ADHD) výrazněji ovlivňují chování v dětském věku a především v dospívání. V současné době výskyt těchto poruch není výjimečný a díky včasné diagnostice jsou někdy i laici schopni tyto poruchy objevit. Neurotické poruchy mohou u mládeže způsobit protiprávní jednání s cílem upoutat na sebe pozornost blízkých. Nevědomá agrese, delikvence z pocitu viny a delikvence z pocitu uznání tvoří typy neurotických poruch. Nevědomou agresí Koudelková (1995, s. 80) popisuje jako: „...neuroticky podmíněné delikventní chování mající stejnou strukturu jako ostatní neurotické symptomy, např. kleptoman opakovaně krade věci, které nepotřebuje, ale prožívá neodolatelné impulzy vzít si tento určitý předmět.“ Delikvenci z pocitu viny lze charakterizovat jako antisociální chování navozené nevědomým pocitem viny, kdy se po spáchání přestupku pachateli značně uleví, zejména když byl přistižen a potrestán. O třetím typu Koudelková (1995, s. 83) říká: „Ten, kdo se cítí izolován v rodině či mezi vrstevníky, přehlížen nebo zanedbáván, může provést závažný antisociální čin jen proto, aby k sobě připoutal pozornost, které se mu nedostávalo. Správně anticipuje, že odhalený čin vzbudí pozornost učitelů, rodičů, vrstevníků, bezpečnosti, veřejnosti.“

PŘÍKLAD (Martínek, 2009, s. 89):

Michal je žákem pátého ročníku základní školy. Již v raném věku se projevovl výraznou nepozorností, hyperaktivitou, často se u něho vyskytovaly záchvaty vzteku. Nástup do základní školy byl hodně problematický, těžko se adaptoval na nový kolektiv. Velice brzy se stal terčem provokací ze strany spolužáků, trpěl jejich posměchem, nadávkami apod. Vždy měl pocit, že je stranou třídy, outsiderem, nenacházel žádné kamarády, pokud je měl, zneužívali ho k různým legráckám, za které byl Michal potrestán.

Po pololetí byl s kamarády před kinem, kde našli na zemi láhev se sprejem. Ostatní chlapci Michala naváděli, aby sprej vzal a nastříkal nějaký obrázek na zeď kina. Tvrdili mu, že se nic nestane, že se to dnes běžně dělá, až nastříká obrázek on, oni se k němu přidají. Jakmile to Michal udělal, ostatní chlapci utekli a jeho čin nahlásili třídní učitelce. Případ vyšetřovala Policie ČR, která škodu vyčíslila na 20.000 Kč. Nakonec jej řešil

soud pro děti a mládež. Při vyšetření Michal uváděl, že ho vůbec nenapadlo, že by mohlo jít o poškození celé fasády kina, chtěl jenom klukům ukázat, jak dokáže malovat, nad následky svého chování v ten moment naprosto nepřemýšlel.

Na tomto případě je zarážející chování kamarádů, rovněž je zvláštní, že žádný z nich nevystupoval v případě jako spolupachatel, všichni byli v pozici svědků.“

Zvýšená hladina agresivity a na ni navazující agresivní chování může sehrát svou roli v případě delikventního jednání mládeže. Pokud dojde u jedince ke zvýšené míře agresivity a menší schopnosti ji zpracovat, může dojít k postupnému nahromadění a následnému výbuchu.

Agresivitu lze očekávat od dítěte, kterému od raného věku rodiče či prarodiče dávají najevo, že jeho agresivita slouží k dosažení vytyčeného cíle. Děti (především na druhém stupni škol) velice dobře dokážou manipulovat se svými vrstevníky, popř. s celým pedagogickým sborem.

PŘÍKLAD (Martínek, 2009, s. 14–15):

„Každá škola má pravidla chování stanovená školním řádem, kde by tato pravidla měla být jasně a zřetelně definována a měli by s nimi být seznámeni jak žáci, tak jejich rodiče a v neposlední řadě i učitelé – ti by se měli především na stanovení těchto pravidel aktivně podílet. Pedagogický sbor se může rozdělit na dvě části – záměrně není uvedeno na dvě poloviny.

Jedna část bude nekompromisně trvat na tom, že co je v řádu napsané, to platí, a v jasně určených pravidlech nepovolí. Druhá část (ve většině případů ta menší) v určitém okamžiku dojde do situace, kdy na ní žáci začnou vymáhat něco, co není v řádu povoleno. Tato část pedagogů, ať již z důvodů vyčerpání (což není ve školním prostředí výjimkou – kdo nepoznal, co je to den po dni, týden po týdnu, měsíc po měsíci umravňovat a ukázněvat množství dětí, nemůže pochopit a zodpovědně mluvit o učitelském povolání), popř. proto, že se nechtějí příliš rozčilovat nebo hádat nebo že chtějí být s dětmi přílišnými kamarády (problém především začínajících pedagogů), v těchto pravidlech povolí – „Děti, víte, že to školní řád zakazuje, ale výjimečně tedy ano.“

Pro děti se tyto situace nestanou výjimečnými, naopak, začnou je považovat za samozřejmé. Za nějaký čas dojde k situaci, kdy podobnou věc zkusí na tzv. hraničícího učitele. Ten bude pevně stát na pravidlech s tím, že to, co po něm požadují, je proti školnímu řádu. Děti, o kterých je řeč, okamžitě zareagují slovy – „A jak to, že u pana učitele XY můžeme, a u Vás ne?“ V mnohých případech použijí verbální aktivní přímou agresi, což znamená dohadování se s učitelem, používání skrytých nadávek, v horším případě vyhrožování. Tzv. hraničící učitel v této situaci nachází těžko jakýkoliv smysluplný argument, pokud nechce daného kolegu shodit.

Ve sborovně a na poradách se tyto situace dalekosáhle řeší, kolegové se nemohou sjednotit, zbytečně se dohadují a dostávají se do konfliktů, které však oslabují soudržnost celého sboru. Z celé situace těží především děti, ony získávají pocit snadné manipulovatelnosti s celým pedagogickým sborem.“

Směry agrese:

- agrese vybitá na neživém předmětu
- agrese vybitá na zvířeti
- autoagrese

PŘÍKLAD (Martínek, 2009, s. 22):

„Vyučující určitého předmětu zadá žákům opakování, které bude příští hodinu zkoušet. Jedinec přijde domů, otevře sešit, a protože se mu nechce moc učit, přesvědčí sám sebe, že se tolik látky nenaučí, a rovněž se ubezpečuje v tom, že stejně zkoušen nebude. Přijde den zkoušení a vyučující jakýmsi zákonem schválnosti zrovna daného žáka vyvolá. Ten jde k tabuli, nic neumí, vyučující mu právem píše nedostatečnou, žák se vrací do lavice, s velkým vztekem praští sešitem o lavici (agrese vybitá na neživém předmětu) a mnohdy si ještě na adresu učitele patřičně uleví, např. slovy Magor jeden. Nastane okamžik, kdy se učitel naprosto oprávněně cítí ohrožen a ponížen a má pocit, že se musí nějakým způsobem bránit. Pokud však tzv. vystartuje a začne se s výše uvedeným žákem dohadovat, dostává se většinou do nekonečného kolotoče agresí, z něhož není úniku, a pokud ano, může se stát velice snadno poraženým.“

Existují různá dělení agresí. Martínek (2009, s. 29) píše: „Jedinec může být napaden přímo fyzicky – tzn. kopnutí, pohlavek apod., projevem nepřímé fyzické agrese je ničení majetku oběti.

Přímá verbální agrese se projevuje zesměšňováním, nadávkami, osočováním. Za nepřímou verbální agresi považujeme pomluvy, nevhodné poznámky či žerty. Do této kategorie lze zařadit i symbolickou agresi – zesměšňující básně, kresby apod.

Co se týče aktivity a pasivity, zde je rozdíl naprosto patrný. Jedinec se na agresi podílí buď aktivně, nebo se, v případě pasivity stává pouze přihlížejícím.“

Kombinací těchto faktorů se hovoří o osmi druzích agrese:

- fyzická aktivní přímá agrese
- fyzická aktivní nepřímá agrese
- fyzická pasivní přímá agrese
- fyzická pasivní nepřímá agrese
- verbální aktivní přímá agrese
- verbální aktivní nepřímá agrese
- verbální pasivní přímá agrese
- verbální pasivní nepřímá agrese

Dalším typickým kriminogenním faktorem, který vede často k delikvenci dětí a mládeže, je záškoláctví. Zvláště závažné je záškoláctví vícedenní a navíc spojené i s útekem z domova. Při záškoláctví vzniká velký časový prostor, který není školou ani rodinou

kontrolován, a děti a mladiství se sdružují v různých skupinách, kde může docházet k patologickým jevům – kouření, pití alkoholu, krádežím apod.

Vliv sociálního prostředí

Školní prostředí, vrstevnické skupiny a rodinné prostředí patří do sociálního prostředí, které má vliv na jednání mládeže.

Školní prostředí

Vágnerová (2000, s. 19) se zmiňuje o tom, že vývoj psychických vlastností lze do určité míry ovlivňovat. Každý jedinec je podle ní spoluvytvářen prostředím, v němž žije. Aby v něm mohl uspokojivě existovat, musí se přizpůsobit a akceptovat jeho požadavky, případně se může pokusit je změnit, aby lépe vyhovovalo jeho potřebám. Jde o tzv. proces socializace, rozvíjející takové vlastnosti a kompetence, které umožňují postupnou integraci jedince do určité společnosti.

Škola je institucí, která by měla mít, hned po rodině, zásadní vliv na vývoj dítěte. Poskytuje mu vzdělání, výchovu, je místem sociálních interakcí, místem, kde se mládež učí dodržovat jisté normy, vycházet s druhými lidmi apod. Jak ale uvádí Matoušek, Matoušková (2011, s. 65): „Od socializačního působení školy se dnes očekává víc, než je reálné.“ Dále pokračují, že je pro školu velmi těžké rozhodnout, k čemu a jak má žáky připravovat. „Výkon vědy je tak překotný, že s ním tvůrci vzdělávacích programů jednak těžko mohou držet krok, a navíc dnes mohou jen nesnadno předvídat, co bude tento vývoj vyžadovat od dětí, až budou dospělé.“

Autoři o škole dále píší (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 67): „Na školu klade společnost ještě řadu dalších požadavků. Škola by měla děti nejen kvalifikovat pro budoucí práci, ale také je vychovávat k občanské angažovanosti, a to ve spolupráci s rodinou. Není však vždycky snadné skloubit zájmy společnosti, rodiny a školy. Rodiny někdy se školou spolupracovat nechtějí, mají-li jiné hodnotové preference než škola. Škola má přihlížet nejen k postojům rodičů, ale i k individuálním potřebám dítěte. Zároveň má vzdělávat děti ve třídách, jež mají třicet žáků. Dospívání dětí je zvláštním obdobím, které dnešní společnost bere do té míry vážně, že mluví o subkultuře dospívání – nicméně děti se ve škole připravují na dospělost a neměly by být oddělovány od světa dospělých; škola by měla být jednak chráněným prostředím, jednak otevřenou institucí, kam vnější svět má a může vstupovat.“

Vrstevnické skupiny

Vrstevnická skupina, především v době pubescence a adolescence, je schopna výrazně ovlivnit názory, postoje i chování jednotlivce, který je jejím členem. Pro rizikovou mládež z dysfunkčních rodin je vrstevnická skupina důležitější než pro mládež, která vyrůstá v rodinách, jež poskytují dětem podporu a vymezují jim meze dovoleného chování.

Matoušek, Matoušková (2011, s. 83) zmiňují: „Delikventní party u nás skoro vždy vznikají z podskupin mladých lidí, kteří se dobře znají z jedné instituce, méně často se rekrutují z mládeže bydlící na jednom sídlišti, resp. v jedné čtvrti... Tyto skupiny se buď úplně vymknou běžným mechanismům sociální kontroly (přestanou chodit do učení, do školy, do práce), vytvoří si vlastní hodnotové preference a chovají se vysoce autonomně, anebo, což je méně časté, se kontrole vymknou jen v době svého volna.

Některé party jsou ke své kriminální činnosti přivedeny tím, že tráví čas v hernách a na diskotékách a záhy se jim na tento způsob života přestane dostávat prostředků. Začnou si je opatrovat drobnými krádežemi, jež pak přerůstají v organizované, plánované akce s napojením na překupníky. U nás je tento typ delikventních part patrně nejčastějším typem delikventní skupiny.“

Členění skupin:

- stabilní a integrované skupiny
- neintegrované a nestabilní skupiny
- skupiny pokoutní

Etapy vývoje skupiny z hlediska delikvence:

- iniciální (porušování nočního klidu, narušování pořádku)
- přechodná (verbální agrese, poškozování věcí)
- kriminální (narušování normálního soužití, ubližování na zdraví)
- terorizování (těžká ublížení na zdraví, vydírání, loupeže)

Rodinné prostředí

Rodina z největší části determinuje chování mládeže. Pokud je dítěti poskytováno fungující rodinné zázemí, ve kterém se cítí být milované, v bezpečí a s náležitou výchovou, bude odolné i vůči vnějším vlivům prostředí, které by ho jinak s největší pravděpodobností nasměrovaly k delikventní činnosti.

Vágnerová (2000, 20–21) konkrétně formuluje: „Rodina dítěti zprostředkovává sociokulturní zkušenost individualizovaně a pro ni specifickým způsobem. Vychovává jej a tímto způsobem rozvíjí jeho psychické funkce i celou osobnost. Ukazuje mu určité způsoby řešení problémů a vede jej k určité interpretaci vnějšího světa, k určitému chápání významů a hodnot různých objektů situací. Dítě se učí žádoucím variantám chování, protože je za ně pozitivně hodnoceno, nebo naopak, protože je jejich nedodržování sankcionováno.“

Rodina je nejvýznamnějším faktorem, který může spustit delikventní činnost nebo jedince napravit. Jak uvádí Matějček (2007, s. 104): „Výchova k odpovědnosti se nedá dělat kázáním, tresty a strachem – ta má přinášet malému dítěti, školákovi, mladistvému vnitřní uspokojení, že jedná v souladu s vyšším řádem světa. Pamatujeme přitom, že odpovědnost je celkový postoj k životu a že nejúčinnějším výchovným prostředkem

v těchto případech je osobní příklad vychovatele – prostě, když dítě přijímá postoje vychovatele tak, že se s ním identifikuje čili ztotožňuje. Chce být jako on či ona – a moc nad tím neuvažuje ani si to nějak nezduvodňuje, ba spíše o tom ani neví. K odpovědnosti vychováváme dítě tedy celým svým chováním – i když o tom sami také moc neuvažujeme, ba spíše když o tom ani sami nevíme. Vychováváme, jsme-li sami odpovědní.“

Jak názorně uvádí ve své práci Jílek (2010, s. 45–47), uvedené tabulky vystihují rysy a faktory, které převážně vytváří nezdravé rodinné prostředí.

Tab. č.2 – Determinující faktory sociálního prostředí – otec

OTEC	
<i>Rodinné prostředí</i>	<i>Faktory osobnosti delikventa</i>
Alkoholik	Nedisciplinovanost
Kriminálník	Neposlušnost
Lehkomyslný	Přílišné sebevědomí
Nekvalifikované zaměstnání	Úchytky, impulzivnost
Nízké vzdělání	Mentální zaostalost
Příliš přísný, bez laskavého vztahu k dítěti	Celková nezralost, slabá sebekontrola
Psychopat	Výbušnost
Slabomyslný	Vzdorovitost, tuláctví
Slaboch	Agresivita

Tab. č.3 – Determinující faktory sociálního prostředí – matka

MATKA	
<i>Rodinné prostředí</i>	<i>Faktory osobnosti delikventa</i>
Alkoholická	Záškoláctví, zanedbanost
Bez citového vztahu k dítěti	Zlý prospěch ve škole, nedokončená školní docházka
Hrubá až krutá při starání se o dítě	Záškoláctví, zanedbanost
Hysterická	Zanedbanost, zaostalost
Kriminálnice	Neposlušnost
Lehkomyslná	Záškoláctví, zanedbanost
Prostitutka	Zanedbanost, zaostalost
Psychopatička	Zanedbanost, zaostalost
Slabomyslná	Tuláctví, vzdorovitost

Tab. č.4 – Determinující faktory sociálního prostředí – starší sourozenci

STARŠÍ SOUROZENCI	
<i>Rodinné prostředí</i>	<i>Faktory osobnosti delikventa</i>
Delikventní	Nedostatek vhodných zájmů
Chybí jim citové vazby k mladším sourozencům	Neúčast až lhostejnost na rodinném životě
Lehkomyslný vztah k rodině	Lenivost, útek z domova

Tab. č.5 – Determinující faktory sociálního prostředí – celkové rodinné klima

CELKOVÉ RODINNÉ KLIMA	
<i>Rodinné prostředí</i>	<i>Faktory osobnosti delikventa</i>
Neúplná, rozvrácená rodina	Nesprávné hodnocení reality
Nízká kulturní úroveň rodiny	Alkoholismus
Nízká mentální úroveň	Emocionální vznětlivost

VLIV MÉDIÍ

O vlivu médií, zejména televize na dnešní děti a mládež nemůže být pochyb. Děti a dospívající sledují televizi nejvíce ze všech médií. V průměru věnují televizi více času než všem jiným mimoškolním aktivitám.

Mezi negativní jevy, kterými televize ohrožuje nejen mladé lidi, ale celou populaci, patří:

- samoúčelné zobrazování násilí a jeho zlehčování
- vulgární zobrazování sexu a lidského těla snižující lidskou důstojnost
- agresivita zaměřená proti některým náboženským, politickým, sociálním, etnickým či jiným skupinám
- špatný příklad pro děti a mladistvé ohrožující jejich psychický, morální a sociální vývoj

(Matoušek, Matoušková, 2011, s. 101)

Zcela novým problémem, který má negativní vliv na děti a mládež, je stírání žánrových hranic mezi zpravodajstvím a zábavou a tzv. reality show. Negativní vliv působí i záznamy televizních stanic z přepadení bank, z nehod. Dochází k tomu, že jsou tyto záběry ještě zpomalovány, aby došlo k zesílení účinku.

Jak uvádí Matoušek, Matoušková (2011, s. 102): „Škodlivé účinky na děti a mládež může mít jak násilí fiktivní, tak naturalisticky popisované násilí skutečné, a dále pak nejasná hranice mezi tím, co se opravdu stalo a co nadsadili pro větší účinnost autoři pořadu.

Za normálních okolností má dítě již ve středním školním věku schopnost distancovat se od předváděného násilí a zaujímat k němu kritický postoj. Tato kritičnost se však dá vhodným druhem zábavného podání scén s násilím oslabovat.“

PŘÍKLAD (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 103, 104):

„V malém kanadském městě, v němž bylo televizní vysílání dostupné až mnohem později než v městech okolních (díky terénnímu zastínění, jež předtím znemožňovalo příjem televizního signálu), stoupl kvantum násilných projevů dětí z prvního a druhého stupně základní školy (bití, kousání, postrkování apod.) dva roky po zpřístupnění televizního vysílání o 160 %. Také v celé Jihoafrické republice nebylo televizní vysílání obyvatelům dostupné – kvůli sporům mezi bělochy a černochy o vliv na plánovanou televizi – až do roku 1975. V Kanadě a v USA byl už předtím prokázán dvojnásobný vzestup počtu zabítí spáchaných bělochy s odstupem 10–15 let od zavedení televizního vysílání přičítaný právě vlivu televize. Také v JAR stoupl podle Centerwalla očekávaný počet zabítí spáchaných bělochy mezi lety 1975 až 1987 o plných 130 %. Tuto změnu autor vysvětluje faktem, že v uvedeném období stačila dospět první generace bílých jihoafrických dětí ovlivněná sledováním násilných pořadů v televizi.“

„V některých západních zemích se v současnosti pokusně zavádí klasifikace programů z hlediska míry předváděného násilí, jež rodičům předem umožňuje provádět vlastní cenzuru toho, co dítě v televizi sleduje. Poslední novinkou v tomto směru jsou technická zařízení, která po naprogramování sama tuto klasifikaci respektují, takže dítěti nepustí nevhodný program na obrazovku ani v době, kdy rodič není doma a **nemá situaci pod kontrolou. U nás podobný systém zatím neexistuje a ani se neplánuje**“ (Matoušek, Matoušková, 2011, s.102).

43

ŠIKANA VE ŠKOLÁCH

Co je šikana? Mnohdy se veřejnost i pedagogický sbor mýlí v tom, co považují za šikanu a co ne. Rozlišují se dva základní termíny, kterými jsou šikana a teasing.

Jak vysvětluje Martínek (2009, s. 109): „Za teasing můžeme označit chování, které zdánlivě šikanu připomíná... např. na druhém stupni základní školy chlapci provokují děvčata proto, že se jim líbí. Dívky křičí, chichotají se, někdy i chodí žalovat, dospělý však vidí, že jim toto škádlení chlapců vůbec není nepříjemné a jejich stěžování je pouze formální. Jedná se o normální jev a přiznejme si, že bez tohoto chování by ve škole něco chybělo. **Šikana – jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky a používá k tomu agresi a manipulaci.**“ Jak dále autor uvádí, pokud se mluví o šikaně, mělo by toto chování splňovat základní podmínky:

- Vždy jde o převahu síly nad obětí.
- Oběť vnímá útok jako nepříjemný.
- Útok může být dlouhodobý, ale i krátkodobý.

PŘÍKLAD (Martínek, 2009, s. 112 – 113):

„V šestém ročníku základní školy měla probíhat suplovaná hodina. Paní učitelka na ni zapomněla přijít. Po zvonění děti běhaly po třídě, a protože se začaly nudit, vyhlédly si jednoho spolužáka, který seděl v lavici a četl si. Nebyl klasickou obětí, třída mu nikdy nic neudělala, měl tam i kamarády. Jen tak z legrace jednoho z nich napadlo uvedeného spolužáka dovést za lavice ve třídě, tam ho všichni chlapci svlékli z kalhot i ze slipů a děvčata mu na přirození natahovala igelitové pytlíky. Navíc si mnozí spolužáci tuto legráčku natáčeli na mobilní telefon. Jakmile zazvonilo na přestávku, chlapci oběť pustili, napadený žák se oblékl, na další hodinu přišla jiná paní učitelka a v podstatě celý školní den pokračoval dále. Rodiče oběti se o incidentu dověděli až v prvních dnech letních prázdnin. Ředitel školy kontaktoval pedagogicko-psychologického pracovníka s dotazem, zda se opravdu jedná o šikanu, když toto chování proběhlo v jeden daný okamžik. Skutečně, výše uvedené chování můžeme takto klasifikovat. Celý případ skončil potrestáním hlavních agresorů hned první den nástupu do školy po dvoutměsíčních prázdninách.“

Šikana nemusí probíhat vždy v podobě, kdy žák trápí žáka jiného. Existuje i ve formách:

- učitel vs. žák
- žák vs. učitel
- rodič vs. učitel
- učitel vs. rodič
- učitel vs. učitel (tzv. mobbing)
- ředitel vs. učitel (tzv. bossing)

Alarmujícím je nárůst formy žák vs. učitel, i když pro mnohé je tento směr velmi nepravděpodobný. Náchylnější na šikanu ze strany žáka jsou ženy učitelky, které reagují na sebemenší podnět vznětlivě, nechají se vyprovokovat a křičí. Druhým typem jsou učitelé trpící handicapem – slabozrací, tělesně se odlišující apod. Na tento směr můžou žákům nahrávat i samotní další učitelé, pokud začnou o svém kolegovi pochybovat, negativně ho hodnotit.

Pokud jde o zkušenosti pedagogů s těmito druhy útoků ze strany žáků a studentů z hlediska typu škol, lze říci, že nejméně případů se objevilo na gymnáziích, nejvíce potom na středních odborných učilištích, následovaných integrovanými středními školami.

4/31

Vývojová stádia šikany

První fáze šikany se nazývá ostrakismus. Agresoři neubližují oběti fyzicky, ale nebaví se s ní, neodpovídají na pozdrav, a pokud ano, tak hanlivou poznámkou. Velmi rozšířený je tento jev mezi děvčaty.

Tam, kde se ostrakismus objevil, rozdělil kolektiv třídy ve většině případů na třetiny. Jedni sympatizují s agresorem, druzí stojí na straně oběti a uprostřed stojí děti a mládež, které se nepřiklonily ani k jedné straně.

Druhou fází je fyzická agrese a psychická manipulace:

- Oběti je vyhrožováno mlácením a neverbálními projevy.
- Agresor si bere od oběti peníze, přivlastňuje si majetek oběti a schovává ho.
- Oběť dělá sluhu agresorovi (nosí mu tašku, dělá za něj domácí úkoly i ostatní práce).
- Agresor oběti ničí věci a výsledky práce (rozřeže jí bundu, maluje do jejích sešitů, znemožňuje jí dokončit práci zadanou učitelem apod.).
- Oběti je vyhrožováno mučením, přes telefon, anonymně.
- Agresor nutí oběti dělat zábavu, napodobovat různé postavy z televize a filmů.

V dalším stádiu dochází k jakémusi zlomu v šikanování, chování agresora či agresorů je skrytější. V tuto chvíli je jasné, že v případě provalení se šikanujícího chování bude velký problém.

Ve čtvrtém stádiu, pokud není šikana zastavena, se vytváří normy. Oběť je stále více tlačena do podřízenosti, třída se dělí na vládnoucí třídu a poddané, jsou do toho zataženy většinou všechny děti. Agresoři jsou již závislí na šikanujícím chování, mají radost z toho, že oběť se bojí, ubližují již víceméně z nudy a pro pobavení.

Konečným stádiem je totalita, neřešitelné stádium šikanujícího chování. Tak jako jsou předchozí čtyři stádia řešitelná, toto již ne, jedinou možností je rozpuštění celého kolektivu.

Typologie agresorů:

- agresor hrubý, fyzický
- agresor jemný, kultivovaný
- agresor srandista
- agresor spouštějící ekonomickou šikanu

Typologie obětí:

- oběť na první pohled
- oběti setrvávající dlouhou dobu pod ochrannými křídly matek či babiček
- handicapované děti
- učitelské děti

Místo pojmu rasa se používá pojem etnické skupiny, případně etnické menšiny. Etnické menšiny existují prakticky ve všech zemích, mají jiné kulturní zvyklosti než většina, jiná náboženství, jiné hodnotové preference a s tím související jiný životní styl.

Mnohdy se etnické menšiny od většiny liší barvou pleti a některými dalšími tělesnými znaky. Menšina však může být od většiny k nerozeznání. V takovém případě je rozeznatelná pouze dle společenského osudu.

Romové jsou v naší zemi jedinou etnickou odlišnou skupinou, která vzbuzuje polarizované postoje. Jak uvádějí Matoušek, Matoušková (2011, s. 133–140): „Romové nejsou jednotnou etnickou menšinou – dělí se na klanová společenství podle toho, odkud do našeho státu přišli. Mezi pokrevně a jazykově příbuznými klan – kterých je podle nejhrubších dělení pět, podle nejjemnějších devatenáct – panuje rivalita.“

Z pohledu struktury romské kriminality autoři uvádějí: „Také struktura romské kriminality je jiná než struktura kriminality většinové společnosti. Delikventního chování se častěji než ve většinové populaci dopouštějí děti, mladiství a ženy ... nejvíce se Romové podílejí na mravnostní kriminalitě (pohlavní zneužití, znásilnění), na krádežích prostých a krádežích vloupáním a na násilné kriminalitě (vražda, loupež, omezování osobní svobody, rvačka ublížení na zdraví) ... Specifickým rysem romské kriminality je i vysoká míra zapojení dětí do kriminálních aktivit, a to zejména do aktivit gangů, které ve velkoměstech okrádají chodce a cestující v hromadné dopravě nebo páchají v sídlech jakékoli velikosti domovní krádeže. Bylo zaznamenáno mnoho případů, při nichž byly spolupachatelé děti předškolního věku, které díky malé postavě snadněji prolezou mřížemi a sklepními okny než dospělý.“

Skupina delikventně jednajících romských mladistvých je od jiných skupin rozdílná především v následujících znacích:

- velká rodina s mnoha dětmi, nízký příjem
- přeplněný byt, špatné hygienické zázemí, konflikty se sousedy v místě bydliště
- mnoho negramotných rodičů či rodičů s nedokončeným základním vzděláním
- zanedbané děti
- výskyt opakované trestné činnosti u dospělých členů rodiny
- záporný vztah ke škole, vzdělávání obecně, problémy i s chováním
- vyšší ukazatele agresivity a asociálních tendencí
- více neklidu, špatných nálad, nižší sebevědomí nebo až příliš velké
- neplánovaná trestná činnost, vysoký vliv příležitosti, potřeba vzrušení a ocenění skupinou z provedení trestného činu, vliv alkoholu velmi častý

Práce s romskými dětmi ve školách je specifická, učitel je postaven do nestandardních situací, v nichž musí nacházet řešení, pro která zpravidla nebyl nikdy pedagogicky připravován. Hodnoty uznávané majoritou nebývají v souladu s hodnotami Romů.

Mnohdy dochází k situacím, kdy jsou dobře míněné rady a pokyny učitelů vnímány ze strany romských rodin negativně. Mnoho učitelů vezme situaci „do svých rukou“, chtějí se ve vztahu k romským žákům stavět do pozice zachránce. Je nesnadné se osvobodit od představ, jak by romské dítě mělo vypadat, jaké by mělo být, jak by se mělo chovat. Ideální je naučit se chápat romské dítě a neměnit ho. Jak zmiňuje Pape (2007, s. 22–35), učitel kromě toho, že dítě musí poznat, musí mu porozumět: jak je vychováno, v jaké rodině žije, jak bydlí... Právě to ovlivňuje vývoj osobnosti a chování dítěte. Dítě si ve třídě uvědomuje, že mezi výchovou ve škole a v rodině je velký rozdíl. Rozdíl po obsahové i formální stránce. Nerespektování rodinné výchovy přináší vážné následky. Škola romské dítě do jisté míry omezuje a trestá. Pro dítě je stresující, jestliže jazyk a svět, o kterém se v tomto jazyce musí učit, je vzdálený a za chování, které jeho rodina podporovala a uznávala, není ve škole respektováno, nebo dokonce je za ně napomínáno a trestáno.

Mezi stěžejní specifika, která musí pedagog pracující s romskými dětmi brát v úvahu, patří:

- nerozvinutá jemná motorika, neznalost kreslení a psaní
- jazyková bariéra i u dětí, které již nemluví romsky, ale stále užívají etnolekt češtiny
- nezvyk na pevný denní režim, přísný řád a aktivity vyžadující dlouhodobé soustředění
- nedostatek času a prostoru na domácí přípravu
- priorita pracovat doma (péče o sourozence) než ve škole
- neznalost pojmů, které nejsou potřeba v praktickém životě a které děti získávají z knih a encyklopedií
- neschopnost se samostatně rozhodovat a zodpovídat sám za sebe
- neochota rodičů zajistit základní školní pomůcky

NÁSTROJE VHODNÉ K EDUKACI ROMSKÝCH ŽÁKŮ

V současné době jsou vhodné metody a nástroje, které by vedly k efektivní edukaci romských žáků, uplatňovány v mizivé míře a některé nástroje uplatňovány vůbec nejsou. Lepší situace je v mateřských školách a především pak ve školách speciálních a praktických. Jeví se však jako nezbytné do budoucích období věnovat této problematice větší pozornost a zařadit tyto nástroje do vzdělávacích programů běžných základních škol, jinak se nikdy nesetrou rozdíly ve vzdělání majoritních a minoritních skupin, jak si žádá současná politika školství.

Mezi základní nástroje vzdělávání dětí se sociálním znevýhodněním řadí Bartoňová (2009, s. 68):

- individuální nebo skupinovou péči
- spolupráci s asistenty pedagoga
- odlišné metody a formy práce (aktivizující, tj. diskuzní, situační, inscenační)
- vhodné nastavení způsobu hodnocení, důraz by měl být zaměřen na formativní hodnocení podle individuálních vztahových norem
- přípravné a speciální třídy
- tvorba učebních, jazykově přizpůsobených materiálů (v případě nutnosti)

5

VANDALISMUS MLÁDEŽE

Vandalismus se projevuje ničením majetku nebo jeho poškozováním. Jedná se o významné útoky na věci, které mají za následek jejich úplné zničení nebo významné poškození. Jedná se o sociálně patologický jev, charakterizovaný logicky nezdůvodnitelným ničením různých věcných hodnot, obvykle jen pro radost z ničení.

Důvody pro takové chování jsou nejrůznější a pro vypořádání se s tímto jevem je třeba se jimi zabývat v každém konkrétním případě. Jiná opatření se přijmou vůči dítěti, pokud jde o záměr, jiná zase v případě, když na sebe chce upozornit, vyrovnat se ostatními, jiná když se jedná o následek šikany či její doprovodný jev.

Velmi vzácně se vyskytuje u dospělých jedinců, někdy je výsledkem řádění davu. Jde o jevy typické především u adolescentů, chlapců a výrazně se na něm podílí party. Dívky se na akcích vandalů aktivně podílejí zcela výjimečně.

Adolescentní vandalové ničí běžně dostupné věci a zařízení – hřbitovy, vnitřky kostelů, vybavení čekáren, železniční vagóny, lavičky apod.

5.1

VANDALISMUS VE ŠKOLÁCH

V různé míře se tento jev vyskytuje na všech školách a na všech stupních vzdělávací soustavy. Ulomené části nábytku, prokopnuté dveře, poničené školní pomůcky, čmáranice a nápisy na zdech nebo školním nábytku nejsou výjimkami. Prostory, na jejichž podobě se podílejí žáci, jsou méně často terčem útoků než prostory ostatní.

Nejrizikovější čas ve škole je přestávka mezi vyučovacími hodinami nebo přestávka mezi dopoledním a odpoledním vyučováním. Eliminace jevu je možná díky těmto opatřením:

- fyzický dohled nad žáky, tzv. dozor
- vnitřní kamerové systémy (problémy s uchováním záznamů – střet s rodiči)
- organizované přestávkové aktivity (náročnost na přípravu pro učitele a místo)
- místa k sezení (sedací kouty, nezávazné rokování)

Specifickým rizikovým časem je vyučovací hodina ve spojení s dítětem, které se v tuto dobu nezdržuje ve třídě (je uvolněné – někam něco nese, jde na toaletu apod.), nebo s dětmi, které přicházejí v průběhu vyučování do školy. V tuto dobu není přímý dozor na chodbách, po škole se pohybuje minimum dospělých. Užitečné je tento časový úsek monitorovat, mládež v průběhu vyučování minimálně uvolňovat, případně zaznamenat čas nepřítomnosti ve třídě.

DRUHY VANDALISMU

Existuje řada členění, nejčastěji se dělí vandalismus na:

- hrabivý (rozbíjení automatů, kdy cílem je získat finance)
- taktický (ničení zařízení – upoutání pozornosti)
- ideologický (nápis proti vládě, hesla apod.)
- mstivý (ničení majetku – odplata za něco)
- hravý (rozbíjení pouličních lamp, oken, zrcátek u auta – sázka mezi vrstevníky)
- zlostný (ničení drahých aut – výraz zloby, nenávisti, závisti)

Vandalismus plní svoji roli tím, že se dotýčný jedinec může ukázat před partou. Dokazuje tím sílu nejen sám sobě, ale i ostatním, získává na pozornosti a obdivu.

Interakčním impulsem pro chování mající znaky vandalismu je alkoholismus, působení sociálního prostředí – nuda. Jedná se o nepříjemný přechodný stav, kdy mladý člověk cítí nezáměr o své obvyklé aktivity, je pro něj obtížné se soustředit, ale nuda není motivem. Důvodem páčání vandalství je hledání nových zkušeností, vzrušení ze zakázaného a nebezpečného, získání sebevědomí, seberealizace a právě naplnění volného času jedince.

Sprejerství

Sprejerství je některými autory považováno za vandalismus, jinými nikoliv.

Sprejerství splňuje v zásadě znak ničení hodnot – pomalování historicky cenných budov, nových omítek na domech, stanic metra atd. Sprejer ničí nebo znehodnocuje výsledky něčí práce.

Historicky vzniklo sprejství v roce 1970 v New Yorku, kdy mladý Portorikáanec Taki pracoval jako poslíček a na domy ulic, kam doručoval, psal své jméno. V České republice se objevili první sprejeři kolem roku 1989. Někteří je považují za zločince, někteří za alternativní umělce a pro některé jsou představiteli alternativního stylu života.

Graffiti

Původně se termín graffiti vztahoval na staré nápisy na omítkách, vyrývané znaky v Egyptě. V současné době znamená neoprávněné vpisování nápisů, znaků a symbolů na objekty veřejného a soukromého majetku. Výtvary lidí, kteří graffiti ztvárňují, se stávají nedílnou součástí měst a obcí. Jsou vidět všude... a způsobují velké finanční, materiální a sociální škody.

PŘÍKLAD: „Je mi 16 let, vždycky se hrozně naštvu, když slyším, že nám říkají sprejeři.

Někteří z nás si mezi sebou říkají writeři.

Já dělám většinou sám, někdy ve skupině (crews). Jsme všichni v pohodě, mladí lidi od 15 do 25 let.

Nemůžu se dočkat, až vyrazím v noci ven, na místo, které jsem si vyhlédl. Baví mě to, potřebuji neustále cítit ten pocit napětí, nebezpečí, že můžou kdykoliv přijet policisti.

Jsem fakt umělec, graffiti mi dává pocit seberealizace, něco, co jsem nikde jinde v ničem jiném nezažil. Chodil jsem na fotbal, plavat, ale to byla nuda. Tohle je něco! Snažím se to tajit před rodiči, oni by mě nepochopili. Ví to jen starší brácha, který mě k tomu přivedl, ale už je v Praze, tam je to o level lepší. Oba děláme značky, podpisy (tags, tagy) ve formě přezdívek a symbolů, nebo i celé obrazy, které si podepisujeme.“

KRIMINALITA MLÁDEŽE

Kriminalitu dětí a mladistvých lze chápat jako úhrn činů, které jsou uvedené v trestním zákoníku, obvykle popisovaných dle prostoru, rozsahu, času, struktury a pohybu. V obecném pojetí se jedná o zločinnost, tedy společenský jev, kterým se rozumí souhrn trestné činnosti.

Kriminalita mládeže zahrnuje jednání osob do věku 18 let, jehož důsledkem je spáchání trestného činu. Osoby ve věku 15–18 let se označují jako mladiství a jsou ze zákona trestně odpovědní s jistými omezeními. Osoby, které v době spáchání trestného činu nedovršily patnáctý rok svého věku, nejsou trestně odpovědné. Spáchá-li však dítě ve věku 12–15 let čin, za který lze dle trestního zákona uložit výjimečný trest, ukládá se velmi často takovému jedinci v občansko-právním řízení ochranná výchova nařízená soudem.

Rizika, která s sebou kriminalita mládeže nese, spočívají především v tom, že:

- Věk prvopachatelů se snižuje.
- Pohnutky k páčání trestné činnosti mladistvými jsou společensky nebezpečné.
- Protiprávní jednání páchané mládeží organizovanou ve skupinách je vysoce společensky nebezpečné.
- Mladiství pachatelé se většinou dopouštějí pouze určitých druhů trestné činnosti (zejména majetkové, násilné), jejich podíl na těchto druhích trestné činnosti je však markantní.

Trestná činnost dětí a mládeže se v mnoha hlediscích liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. Je to dáno již stupněm psychického a somatického vývoje, vlastnostmi, zkušenostmi i motivy k tomuto jednání.

Dle informací z Ministerstva spravedlnosti ČR jsou v níže uvedené tabulce uvedeny údaje o počtech odsouzených osob dle věkových skupin (stav k 31.12.) – Statistická ročenka 2012.

Tab. č. 6 – Odsouzené mladistvé osoby za vybrané trestné činy

VĚKOVÁ SKUPINA	ROK 2005	ROK 2008	ROK 2009	ROK 2010	ROK 2011
<i>Celkem</i>	16 077	17 862	19 374	19 449	20 541
<i>z toho muži</i>	15 336	16 988	18 367	18 320	19 234
<i>až 16 let</i>	2	9	1	1	1
<i>z toho muži</i>	2	9	1	1	1
<i>16 – 17 let</i>	0	36	16	9	9
<i>z toho muži</i>	0	36	15	8	9
<i>17 – 18 let</i>	48	67	49	42	32
<i>z toho muži</i>	47	66	46	40	31
<i>18 – 21 let</i>	523	631	621	627	671
<i>z toho muži</i>	511	602	602	594	636
<i>Ostatní věkové skupiny</i>	15 504	17 119	18 687	18 770	19 828
<i>z toho muži</i>	14 776	16 275	17 703	17 677	18 557

CHARAKTERISTICKÉ RYSY TRESTNÉ ČINNOSTI MLÁDEŽE

Trestná činnost mládeže má svá specifika oproti trestné činnosti páchané dospělými osobami. Jedná se zejména o tyto charakteristické rysy:

- Trestná činnost mládeže je páchána převážně ve skupinách.
- Trestná činnost je ve většině případů páchána živelně pod vlivem momentální situace, bez plánu, což následně velkou měrou přispívá k objasněnosti.
- Nahodilost místa spáchání trestného činu.
- Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují nebo které se jim vzhledem k jejich věku líbí.
- Nevhodná volba nástrojů či špatná volba míst pro získání nebo ukrytí věcí pocházejících z trestné činnosti.
- Tíhnutí k extremistickým skupinám.
- Prezentace činů před okolím, chlubitost svými činy.
- Nedokonalá spolupráce v rámci skupiny.
- Vandalismus.
- Šikanování.
- Kriminalita bývá páchána pod vlivem možných asociálních či antisociálních módních životních stylů.
- Protiprávní jednání mládeže může být i ve stylu určitého druhu zábavy či soutěživosti, zaplňování přebytečného volného času, potřeby seberealizace.
- Povrchní zahlazení stop.
- Delikventní jednání je často revoltou proti světu dospělých.
- Pro mladistvé pachatele je příznačné i dřívejší zahájení sexuálního života a promiskuitní životní styl.
- Mladiství se stávají daleko častěji součástí „virtuální reality“, která je jim zprostředkována masmédií a počítačovými hrami.
- Kriminalita mládeže je často páchána pod vlivem alkoholu nebo omamných látek, ty jsou nezdědkou spouštěcím faktorem.
- Hodnota odcizené věci bývá často neúměrně nízká v porovnání se škodou způsobenou trestným činem.
- Výběr předmětu útoku je volen podle jiných kritérií než u dospělých. V případě zapojení do kriminality dospělých dostávají atraktivní předměty za svou účast na činnosti zločineckých skupin.
- Mladí lidé mají na svědomí i značnou část požárů a výbuchů, podílejí se na anonymních telefonátech ohlašujících fiktivní situaci obecného ohrožení.

V trestné činnosti u adolescentů má čím dál větší vliv zmíněné užívání návykových – omamných látek. Velice obtížné je analyzovat příčiny a podmínky vzniku a vývoje nealkoholové toxikomanie u nás, ale dají se charakterizovat tyto faktory:

- osobnostní vlastnosti toxikomana
- snadná dostupnost návykových látek
- komplex vlivů sociálního prostředí – rodina, škola, kolektiv

Mládež, pokud zneužívání návykových látek přiznává, uvádí jako nejčastější důvod: zvědavost, touhu prožít něco zvláštního, neobvyklého, najít nové prožitky, uniknout nepříjemným situacím, tvrdé realitě, nepříjemným stavům, dosáhnou dočasné úlevy, uniknout samotě, do které je uváděna problémy, které si nezavinila sama, protest proti autoritě.

Drogy, které nějakým mechanismem ovlivňují psychiku mládeže, se dělí na tyto hlavní typy:

- opiátový typ (kodein, morfin, heroin)
- kokainový typ
- hašišový typ
- barbiturátový typ
- stimulační typ (amfetamin, pervitin, efedrin, fenmetrazin).
- khatu typ (výtažky z rostliny Catha edulis)
- halucinogeny (lysergamid, mezkalin, psylocybin)
- alkoholový typ
- inhalační typ (organická rozpouštědla)

Toxikomanie svými škodlivými účinky nejenom negativně ovlivňuje tělesný a duševní rozvoj mládeže, ale ohrožuje i její morální výchovu a rodinné vztahy.

Vedle alkoholové závislosti, která přispívá velkou měrou k páchání kriminálních skutků mládeže, a dalších drog hraje významnou roli také patologické hráčství – gamblerství. Tato závislost může vést k páchání protiprávních činů, neboť je na ni potřeba velké množství finančních prostředků. V jisté podobě jde o téměř shodný postup jako u narkomanů. Mládež získává nejprve peníze od své rodiny, později se zaměřuje na své známé, a pokud dojdou peníze i odtud, nezbyvá než si je pořídit jiným, bohužel nezákonným způsobem. Děti a mladiství oddávající se hráčské vášni jsou podle zkušeností policie často kontaktováni přímo v prostorách heren kriminálními skupinami, od kterých získávají půjčky na vysoké úroky. Ty pak mohou splácet službami (prostitucí, krádežemi na objednávku, distribucí drog). I když je nezletilým osobám zakázáno hraní na automatech ze zákona, problémem zůstává fakt, že přístrojů a těchto zařízení je v blízkém okolí škol a míst, kde se pohybují děti, velké množství. Sankce provozovatelů heren jsou minimální a samotné kontroly nejsou všemocné.

OSOBNOST KRIMINÁLNĚ SE CHOVAJÍCÍ MLÁDEŽE

„Předsudky o typické osobnosti kriminálně se chovající mládeže (o typickém mladém kriminálníkovi) trpí jak veřejnost, tak masová média.“ konstatují Matoušek, Matoušková (2011, s. 51) a dodávají: „Tyto předsudky pravděpodobně souvisí s jinými občanskými postoji, s celkovou frustrací společnosti, resp. s pocitem životní spokojenosti lidí.“ Je třeba brát zobecněné soudy o kriminální mládeži s rezervou.

Pokud jde o vědecké soudy o osobnostech kriminálně se chovajících mladistvých, ty se opírají o různé metody (testová vyšetření, popis znaků chování, studie delikventně jednajících osob a případové studie), např. Eysenckův osobnostní dotazník s otázkami typu: Toužíte často po vzruchu kolem sebe? Jste obvykle bez starostí? Máte střídavě dobrou a špatnou náladu? Míváte občas myšlenky či nálady, o nichž byste si nepřál(a), aby je jiní lidé znali? atd.

Psychologové často zkoumají impulzivitu, jelikož osoby, které se delikventně chovají, dávají přednost okamžitému uspokojení před uspokojením budoucím. Delikventně jednající osoby mají také v průměru méně realistická očekávání, což je způsobeno méně komplexním vnímáním světa.

Dalším často zkoumaným znakem je sebehodnocení. Lidé, kteří mají problém se zákonem, mají většinou negativní sebehodnocení, neváží si sebe sama, jsou plní protikladů. Na druhou stranu je u menší podskupiny naopak zjišťováno sebehodnocení nerealisticky zvýšené (recidivisté).

Narušená morálka (morální názory a postoje, zvnitřněné morální usuzování), komunikační dovednosti a způsob řešení konfliktů jsou dalšími znaky, v nichž se průměry kriminálně a nekriminálně jednajících mladých lidí liší.

Výsledkem studií variability osobností s rizikovým chováním jsou pak tyto typy mladistvých přestupníků zákona dle rozlišení v základních faktorech (Matoušek, Matoušková, 2011, s. 60):

- nesocializovaně agresivní typ (psychopatický)
- socializovaný typ (subkulturální, socializovaně agresivní)
- utlumený typ čili neurotický typ (úzkostný, stažený, dysforický)
- nezralý, nedostačivý typ (syndrom hyperaktivity, porucha pozornosti – deficit pozornosti)

POČÍTAČOVÁ KRIMINALITA MLÁDEŽE

Počítačová kriminalita (kybernetická kriminalita, internetová kriminalita, kybernalita) je trestný čin, který je fenoménem dnešní mládeže. Jak píše Jirovský (2007, s. 19): „Tato kriminalita může být namířena přímo proti počítačům, jejich hardwaru, softwaru, datům, sítím apod., nebo v ní vystupuje počítač pouze jako nástroj pro páčání trestného činu,

případně počítačová síť a k ní připojená zařízení jsou prostředím, v němž se taková činnost odehrává. Obtížnost sledování projevů kybernality spočívá v tom, že se odehrávají v prostředí, jež je objektivně pouze velmi obtížně vnímatelné. Dění v tomto prostředí můžeme pozorovat pouze pomocí strojů a přístrojů, které nám přístup do kyberprostoru umožní. Útočník nebo pachatel pracuje v globálním prostředí, může se v kyberprostoru velmi rychle a nepozorovaně pohybovat, měnit identity nebo i mizet. Může vytvářet, předstírat nebo realizovat různé hrozby a vždy bude o krok napřed. Může využívat variability předpisů v různých jurisdikcích nebo nedostatků ve vyšetřovacím procesu.“

Nejvíce rozšířenou trestnou činností mezi mladými lidmi je warez. Jedná se o používání, šíření a vytváření prostředků na odstranění ochranných prvků sloužících k ochraně autorských děl nebo používání a šíření upravených děl. Těmto lidem se hovorově říká softwaroví piráti.

Hackeri, počítačoví specialisté, dobří programátoři znají výborně fungování systému, dokážou ho používat a upravit dle svých potřeb. V případě, že najdou chybu a nedostatky, informují autory programů, správce systémů i veřejnost.

Crackeri jsou počítačoví zločinci, narušitelé počítačových sítí. Mnohdy jsou tyto pojmy zaměňovány.

„... Ano, jsem zločinec. Mým zločinem je zvědavost. Mým zločinem je posuzování lidí podle toho, co říkají a co si myslí, a ne podle toho, jak vypadají. Můj zločin je to, že jsem chytřejší než ty, což je věc, kterou mi nikdy neodpustíš. Jsem Cracker a toto je můj manifest. Můžete zastavit jednotlivce, ale nemůžete nás zastavit všechny...“

66.1

Motivace počítačové kriminality

Nejčastějším motivem počítačové kriminality u mladých lidí jsou hněv vůči nadřazeným osobám, nedostatečný kariérní postup, experimenty, příležitostné činy, ideologické důvody a finanční profit. Mezi další motivy patří také zvědavost, výzva, recese, provokace, politická motivace, pomsta, destrukce, vydírání, umělý trh v oblasti IT bezpečnosti, ochrana zájmů, konkurenční boj, ztráta kontroly a další.

66.2

Druhy počítačové kriminality

Vzhledem k širokému poli záběru a používání výpočetní techniky v různých oblastech je velmi těžké, spíše nereálné zmapovat a popsat všechny projevy počítačové kriminality. Všeobecně se jedná o tyto:

- útok na počítač, program, údaje, komunikační zařízení (fyzické útoky na zařízení výpočetní techniky, vedení počítačové sítě nebo elektrického rozvodu, warez atd.)
- neoprávněné užívání počítače nebo komunikačního zařízení (využívání počítačové techniky, faxů, prostředků počítačových sítí, databází a programů zaměstnanci firem a organizací pro vlastní účely)

- neoprávněný přístup k údajům, získání utajovaných informací (počítačovní piráti) nebo jiných informací o osobách, činnostech
- krádeže počítačů, programů, údajů a komunikačního zařízení
- změna v programech a údajích
- zneužívání počítačových prostředků k páčání jiné trestné činnosti (falšování technické dokumentace, překupnictví, daňové podvody, pozměňování úředních listin a dokladů, peněz)
- podvody páchané v souvislosti s výpočetní technikou – využití omylu jiného člověka ve svůj prospěch
- šíření poplašných zpráv – nejčastěji hoax

Kyberšikana

V mnoha případech začíná kyberšikana jako tradiční šikana. Někdy se jejich projevy doplňují a prolínají. Moderní technologie umožňují pohybovat se ve virtuálním světě, který se liší od reálného světa.

Důležité prvky kyberšikany:

- Útočníci jsou anonymní (vystupují pod přezdívkou, využívají neznámou emailovou adresu, telefonní číslo apod.).
- Mění se profil útočníků a profil obětí (nezáleží na věku, pohlaví, síle, postavení v sociální skupině ani úspěšnosti útočníka nebo oběti ve společnosti; původcem kyberšikany může být každý, kdo ovládá informační a komunikační technologie).
- Mění se místo a časy útoků (kdykoliv a kdekoliv).
- Lidé se chovají jinak než ve skutečném světě (udávají jiný věk, pohlaví, povolání, záměrně manipulují s údaji).
- Pomoc publika (velmi lehce lze zprávy a záznamy rozesílat dál – větší dopad na oběť).
- Dopady kyberšikany na oběť není snadné rozpoznat (oběti jsou často uzavřené do sebe a nekomunikují o problémech s okolím).
- Může být způsobena i neúmyslně (může být výsledkem toho, že je špatně odhadnuta situace nebo reakce daného člověka).
- Velké množství případů mluví samo za sebe.

PŘÍKLAD: „Otlýl čtrnáctiletý Kanadčan Ghyslain Raza natáčí své domácí video. Miluje Hvězdné války a shlíží se v zabijákoví rytíři Jedi Darth Maulovi. Máchá klackem a vydává u toho zvuky stejně jako tisíce malých fanoušků Hvězdných válek po celém světě. Na rozdíl od nich ovšem Ghyslain skončí v psychiatrické léčebně. Kyberšikana se vydává do světa internetu.

Když v roce 2002 natáčí tento kanadský školák svou choreografii s klackem, rozhodně netuší, že se tyto záběry dostanou do rukou jeho spolužáků a vzápětí na internet. Ghyslain Raza je přes noc „slavný“ a utahují si z něj lidé z celého světa. Jeho postava se dokonce objeví i v jednom dílu South Parku

a škodolibí „fanoušci“ podepisují petici, aby režisér George Lucas obsadil tohoto „tlustocha“ do dalšího dílu své ságy. Raza se bojí chodit do školy a nevychází na ulici. Zhroutí se a je převezen na psychiatrii.“

„John a Kelly Halliganovi sedí na gauči a sledují záběry z rodinného archivu. Je na nich jejich syn Ryan při oslavě svých třináctých narozenin. Je veselý, plný života, v jeho očích jsou jiskřičky štěstí. Zato oči jeho rodičů jsou při sledování tohoto videa zalité slzami. Patrik Ryan Halligan je mrtev. Jedna z prvních obětí kyberšikany, která ukončila svůj život v nedožitých 14 letech. Ryan měl ve škole problémy se spolužáky snad každý den. Vyhlídla si ho partička bijců, která ho ponižovala a mlátila pro potěšení. Ryan byl klasikou slabou obětí, která si nechala všechno líbit. Až jednoho dne došla otcí trpělivost a přihlásil ho na hodiny kickboxu. Po několika lekcích se skutečně postavil Ryan vůdci dětských gaunerů a došlo ke rvačce. Sice dostal nakládačku, přece jen čtyři na jednoho je trochu moc, ale získal si respekt. Trýznitelé mu dali pokoj. Ale chystali pomstu...

V létě trávil Ryan většinu svého času na internetu. Tam navázal známost s dívkou, která chodila na stejnou školu. Zamiloval se a svěřil se jí s intimními informacemi o sobě, včetně znamínek a jizev, které má na těle. Rozhodně netušil, že dívka je nasazená vůdcem dětského gangu a ve skutečnosti svou lásku jen předstírala. Začal školní rok a Ryan s hrůzou zjistil, že všechny detaily, které o sobě dříve napsal, jsou zveřejněny na školním serveru. Včetně komentářů jeho „lásky“, která Ryana označila za gaye. Celá škola se bavila a třináctiletý kluk byl doslova společensky odepsaný.

Celá rodina Halliganových se ukládala ke spánku. „Běž už taky spát, Ryane,“ řekla matka svému synovi, který seděl u svého počítače. „Hned, ještě si tady něco dodělám, dobrou noc, mami.“ Matka netušila, že to jsou poslední slova, která od svého chlapce slyšela. Ryan čekal ještě hodinu, až si byl jistý, že všichni spí. Pak opatrně našlapoval po chodbě a zavřel se v koupelně. Tam se ve vší tichosti oběsil. Podle pitevní zprávy se škrtil na provaze asi pět minut. Týden po pohřbu našel John Halligan v počítači svého syna celou korespondenci a všechny urážlivé útoky od svých spolužáků. Na pevném disku byl totiž neúmyslně instalovaný program, který vše archivoval. V den sebevraždy tam byla uložena konverzace, kdy Ryan prohlašoval, že spáchá sebevraždu. Jeho spolužáci na to ještě odpověděli, že se těší, až si to přečtou v zítřejších novinách. Pro otce mrtvého dítěte to bylo nejtěžší čtení na světě.“

KOMERČNÍ SEXUÁLNÍ ZNEUŽÍVÁNÍ DĚTÍ

Formy komerčního sexuálního zneužití dětí definovaly Kongres proti komerčnímu sexuálnímu vykořisťování dětí a Koalice proti obchodování se ženami (Vaníčková, 2007, s. 25), a to na:

- dětskou prostituci
- dětskou pornografii
- obchod s dětmi (obchod s dětmi pro sexuální průmysl, obchod s dětmi pro jiné účely – adopce, dětská práce, prodej orgánů atd.)

PŘÍKLAD SKUTEČNÉHO ŽIVOTNÍHO PŘÍBĚHU JEDNÉ NĚMECKÉ ŽENY:

Angela se narodila do navenek spořádané a vysoce společensky postavené rodiny. Již od kojeneckého věku byla však sexuálně zneužívána vlastním otcem, nenáviděna vlastní matkou a fyzicky i emocionálně týrána oběma rodiči i vlastním bratrem. Od necelých tří let byla navíc propůjčována přívržencům zvrhlého náboženského kultu využívajícího děti pro své obřady, dětskou prostituci a dětskou pornografii. Angela byla členy kultu systematicky týrána, sexuálně zneužívána a mučena. Musela obšťastňovat zákazníky v dětském bordelu, účastnit se všech odporných rituálů kultu. Angela po řadě let o zkušenostech, které zažila, promluvila. Trpí disociativní poruchou osobnosti, která vznikla již v raném dětství jako následek zážitků extrémního násilí a zneužívání, přičemž neblahé zkušenosti v dospívajícím i dospělém věku pro ni jsou další živnou půdou. U Angely dospěla tato porucha až do neuvěřitelných rozměrů – rozštěpila se na cca padesát osobností majících rozdílné zkušenosti, charakter, projevy a dokonce i pohlaví. Část těchto osobností byla podvědomě vytvořena Angelou samotnou jako obranný mechanismus přežití násilí a zneužívání. Další část vznikla „na povel“ Angeliných mučitelů (Fröhling, 2009, shrnutí).

7.1

DĚTSKÁ PROSTITUCE

Milfait (2008, s. 11) vymezuje dětskou prostituci jako: „zjednání nebo nabízení služeb dítěte k provádění sexuálních aktů za peníze nebo jakoukoli jinou odměnu“.

Většina prostituujících dětí zahájí sexuální život před 14. rokem života. Dívky jsou častěji vidět na ulicích, kde vyčkávají na své zákazníky. Chlapci jsou více angažováni v pornografickém průmyslu a homosexuální prostituci.

Dětská prostituce je trestným činem, i když jako taková není legislativou ČR postihována, ovšem osoby mladší 15 let, někdy i osoby mladší 18 let, jsou chráněny v tomto směru jednotlivými ustanoveními trestního zákona.

Vaníčková (2007, s. 64–65) uvádí: „Dětská prostituce je jednou z forem sociálně patologického chování dětí a mladistvých, která vzniká působením sociálních toxinů a často tvoří spojené nádoby s drogovou scénou. Společným jmenovatelem je emocionální traumatizace dětí a následná deprivace. S jistou nadsázkou lze konstatovat, že deprivanti plní ulice a jsou snadným úlovkem těch, kdo je chtějí využít ke svému prospěchu, obohacení či zábavě.“

Pouliční prostituce byla, je a bude spojena s delikventním chováním. Okrádání zákazníků, vydírání bohatých klientů, dealerství drog, to vše s sebou nese dětská prostituce.

7.3.1

Příčiny dětské prostituce

Základní rizika dětské prostituce jsou identifikována v chudobě a v osobní zkušenosti se sexuálním zneužitím v dětství.

„Ekonomická chudoba zemí třetího světa je,“ jak vysvětluje Vaníčková (2007, s. 53), „živnou půdou pro dětskou prostituci a obdobný vliv můžeme vystopovat až k našim

hranicím, respektive i do našich regionů postižených vysokou nezaměstnaností, vysokou migrací, vyšším výskytem sociálních rizikových faktorů, zejména ve spojitosti s konfrontací bohatého světa. To je vysvětlení, proč je prostituce v České republice lokalizována do příhraničních oblastí především s Německem a také Rakouskem.“

Velmi časté jsou případy, kdy děti samy jsou ochotné přistoupit k jakékoli formě sexuální aktivity za peníze, ač nežijí v chudobě. Jde často o osobní prospěch, o možnost „rychlého zbohatnutí“, o konzumní život.

Ze studií, které jsou k dispozici, vyplývají alarmující čísla v případech, kdy byly ženy v dětství zneužívány a skončily poté jako komerčně zneužívané. Podobně je to i u chlapeckých prostitutů, výsledky výzkumů hovoří až o dvou třetinách.

Dalšími riziky, která vedou k tomu, že se z dětí stávají prostitutky, jsou nedostatečně naplňované základní potřeby dětí, což má za následek rozvoj psychické deprivace nebo subdeprivace dětí, rodinná dysfunkce a syndrom CAN (syndrom zneužívaného a zanedbávaného dítěte), deficit vzdělání a nízká míra senzitivity pro pornografii u dětí.

Důležité je zmínit tzv. systémové násilí, které je součástí syndromu zneužívaného a zanedbávaného dítěte, ke kterému dochází v institucích, které mají dětem pomáhat, a které se při rozvoji dětské prostituce významně uplatňuje.

Formy dětské prostituce

Z hlediska vymezení, zda se jedná o čistou formu dětské prostituce, nebo dětskou prostituci svázanou s dalšími aktivitami, je členěna:

- dětská prostituce sama o sobě
- dětská prostituce jako součást pornografického průmyslu
- dětská prostituce jako součást obchodování s dětmi

Z pohledu dobrovolnosti, resp. nucení dětí k prostituci se dělí:

- prostituce dětí přinucením osoby blízké
- prostituce dětí přinucením osoby cizí
- prostituce dětí dobrovolná pro svoji obživu na ulici
- prostituce dětí dobrovolná pro obživu rodiny (z přesvědčení)
- prostituce dětí dobrovolná pro peníze
- prostituce dětí dobrovolná pro zábavu

(Vaníčková, 2007, s. 67–68)

Prostituci lze dále rozlišit podle toho, zda je heterosexuální, nebo homosexuální. Podle toho, je-li organizovaná, rituální nebo institucionální.

Dětská pornografie je definována jako jakákoliv obrazová pornografie (zobrazení dítěte při výslovné sexuální činnosti, skutečné nebo simulované, nebo vystavování pohlavních orgánů pro sexuální uspokojení uživatele; zahrnuje výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu) a zvuková pornografie (používání jakýchkoli zvukových prostředků užívajících dětský hlas, skutečný nebo simulovaný, za účelem sexuálního uspokojení uživatele; zahrnuje výrobu, rozšiřování nebo používání takového materiálu) (Milfait, 2008, s. 12).

Tato forma komerčního sexuálního zneužívání dětí je globální problém, který znamená nejvyšší dynamiku.

V rámci obchodu pro účely sexuálního průmyslu (obchod s bílým masem) může být dítě obchodováno vlastními rodiči nebo blízkými osobami nebo formou extrafamiliální, kdy je dítě uneseno, rodičem prodáno v dobrém úmyslu, že se mu dostane lepších podmínek a vzdělání, nebo prodáno členem širší rodiny pro osobní profit bez zájmu dítěte (Vaníčková 2007, s. 30).

Jak popisuje dále Vaníčková (2007, s. 31): „Přesná situace obchodování s dětmi pro nadstandardní snahu o utajení, ale také pro obtížně proveditelnou identifikaci, není známá a útržkovitá fakta by byla zavádějící. Také je nutno brát v úvahu skutečnost, že každá obchodovaná osoba je v ohrožení života v případě, že by její identifikace ohrozila majitele či obchod... Intrafamiliální model obchodu s dětmi v České republice převažuje v romských rodinách, rodinách s dítětem nebo dospělou osobou s postižením. V rámci extrafamiliálního modelu jsou poznatky o sedmnáctiletých dívkách bulharské, ukrajinské či jiné východní národnosti (země bývalého Sovětského svazu) pracujících v některém z příhraničních erotických salonů; české dívky a ženy byly nejvíce obchodovány, respektive v médiích zaznělo, že tomu tak bylo, v Itálii, Španělsku, Francii a čeští chlapi – jak také prošlo tiskem – v Holandsku, Anglii a USA.“

Jak uvádějí Čírtková a Vitoušová (2007, s. 51): „Děti vystavené násilí ve vlastních rodinách se naučí zpracovávat podněty ze zevního prostředí jinak, než je zpracovávají děti, které násilí vystaveny nebyly. Trvalým typem reagování se pak často stává u některých jedinců naučená útočnost, u jiných naučená bezmoc. Děti obojího pohlaví, jež byly obětí fyzického násilí, jsou útočnější vůči dospělým již v průběhu dětství. Oběti násilí se také častěji a snadněji násilně chovají v celém pozdějším životě. Je doloženo,

že děti, které stály před soudem v roli oběti násilí, před ním často stojí později znovu, avšak jako pachatelé násilí... Fenomén je zákeřný, transgenerační: týraní týrají. Opět jde vlastně o zneužívání síly nebo pravomoci.“

Primární viktimizace označuje proces, kdy se člověk stává obětí trestného činu. Platí to samozřejmě i u dětí. Pokud je na dítěti spácháno násilí, vždy silným způsobem zasáhne do jeho života. Sekundární viktimizaci pak dítě zažívá např. při publikování citlivých detailů o oběti či o činu, při kontaktu oběti s orgány činnými v trestním řízení atd.

PŘÍKLAD (Čírtková, Vitoušová, 2007, s. 13–17):

„Sedmnáctiletou dívku vlákal pachatel pod záminkou do svého vozidla a odvezl ji na okraj Prahy. Tam zastavil, začal vést sexuální řeči a pokoušel se ji přimět k sexuálním aktivitám. Vyděšená dívka začala plakat. Pachatel ji pustil z auta a odjel. Ještě po dvou letech vidí dívka pachatele jako ve filmu vždy, když si uléhá ke spánku. Vnitřní obraz pachatele zahání tím, že po něm hází polštář.“

„V případě sexuálního zneužívání čtrnáctileté dívky trenérem ve sportovním oddíle potvrdily dvě členky fakt zneužívání. Zato byly ostatními trenéry verbálně osočeny a následně z oddílu vyloučeny. Obě mladé dívky se vybranému sportu věnovaly od útlého dětství. Současně byla osočována obě i její rodina.“

8

PRÁCE S RIZIKOVOU MLÁDEŽÍ – JINÉ FORMY

S rizikovou mládeží pracují také terénní sociální pracovníci, tzv. streetworkeri. Vycházejí do ulic, aby mladým lidem trávícím na ulici svůj volný čas nabídli smysluplnou činnost. Pomáhají také s doprovody, zprostředkovávají další kontakty na instituce, jsou podporou.

Přirozeným místem, kde se streetworkeri s dětmi a mládeží setkávají, jsou ulice, náměstí, pasáže domů, herny, diskotéky, kluby apod. Pomocí navázání kontaktů, vytvoření důvěry dochází k jednotlivým činnostem, které pomohou řešit nepříznivou životní situaci, krizi nebo problémy v rodině či škole, případně si jen popovídají o tom, co děti trápí. Pro tuto práci se nejlépe hodí lidé věkem i hodnotovou orientací blízcí mladým lidem, s nimiž mají pracovat. Velmi důležité je hlídání si hranic ve vztahu pracovník vs. klient, pracovník nemůže se skupinou příliš splynout, musí si udržovat vlastní postavení.

Sociální pracovník v terénu musí být velmi dobře orientovaný ve všem, s čím se může setkat – počínaje problematikou drog, rodinného práva, trestního práva, nároku na sociální dávky, fungování státních institucí apod.

Hodnocení efektivity této práce probíhá pomocí regionálních ukazatelů kriminality, výskytu sociálně patologických jevů.

Své služby nabízí také ambulantní střediska výchovné péče pro děti a mládež, která nabízejí dětem i rodičům programy:

- krizová pomoc
- terapeutické programy individuální a skupinové
- zájmové kroužky sportovní, kulturní
- doučovací programy pro klienty
- víkendové či prázdninové akce, pobyty
- osvětové akce pro školy apod.

Ve střediscích pracují jak kmenoví zaměstnanci, tak i externí psychologové, speciální pedagogové a sociální pracovníci.

8.1

PREVENCE KRIMINALITY DĚTÍ A MLÁDEŽE

Jak píše Zapletal (2005, s. 9): „Prevence kriminality představuje pokus eliminovat trestnou činnost ještě před jejím započatím nebo před jejím pokračováním. Do prevence kriminality tak náleží veškeré aktivity směřující k předcházení páchání trestných činů, ke snižování jejich výskytu cestou zamezení páchání nebo neutralizací příčin a podmínek vzniku trestných činů. Patří sem opatření, jejichž cílem je zmenšování rozsahu a závažnosti kriminality, ať již prostřednictvím omezení kriminogenních příležitostí, nebo působením na potenciální pachatele a oběti trestných činů.“

Zoubková, Nikl, Černíková (2001, s. 42) dodávají: „Základem prevence kriminality mládeže je její včasné a dlouhodobé působení. Vychází z předpokladu, že prevence kriminality mládeže je proces, který je nutné nezanedbat, neodkládat a začít s ním od nejútlejšího věku dítěte.“

8.2

MOŽNOSTI PSYCHOTERAPIE

O žádné formě psychoterapie nelze paušálně říci, že je vhodná pro práci s rizikovou mládeží. Některé typy jsou však bližší. Jedním z nich je behaviorismus, který je soustředěn na vyvolání změn v chování jedince. „Pro zastánce tohoto postupu může být v extrémním případě cílem terapeutických opatření jen obklopit provinilce takovým systémem trestů a odměn, který by mu dal jednoznačnou lekci o hodnotě přizpůsobivosti.“ zmiňují Matoušek, Matoušková (2011, s. 228).

Jiní psychoterapeuti více zohledňují vlivy prostředí formující lidskou povahu, a proto budou preferovat spíše dynamické psychoterapeutické, měkčí postupy.

Realitní terapie je používána u mladých provinilců proti zákonu v nápravných zařízeních obvykle ústavního typu. Smyslem je pochopit a uspokojit významné potřeby (potřeba milovat a být milován a potřeba mít hodnotu pro sebe i pro druhé).

Velmi často je v práci s rizikovou mládeží využívána psychoterapie skupinová, ve které jsou využívány prvky terapeutické komunity. Doplňkově se využívají relaxační techniky, arteterapie, pohybová terapie, jógické techniky. Velmi dobré výsledky jsou v případech, kdy se pracuje současně i s rodinou, již je poskytováno poradenství.

PŘÍKLADY EFEKTIVNÍCH PROGRAMŮ PREVENCE KRIMINALITY

Ve své monografii Štefunková a Šejvl (2012, s. 32- 36) uvádějí efektivní programy zaměřené na prevenci kriminality s odvoláním na výzkum v USA, kde bylo systematicky provedeno více než 500 evaluací programů prevence kriminality.

Jak autoři píší, za účinné lze považovat:

- Programy, které jsou zaměřeny na dobré vedení a organizaci ve škole – zvyšování kvality práce ve třídách, v nichž se děti cítí podporováni jak po stránce citové, tak vzdělávací.

PŘÍKLAD: „Projekt efektivních škol“, který zavedl opatření ke zlepšení srozumitelnosti pravidel a jednotnosti při jejich prosazování, spolupráci při učení, častou kontrolu práce žáků, rozšíření okruhu mimoškolních aktivit, zvyšování motivace a účasti ve vztahu k volbě povolání. Evaluace ukázaly po dvou letech výrazné snížení trestné činnosti u účastníků.

- Programy, které jsou zaměřeny na vyjasnění a spravedlivé uplatňování pravidel týkajících se chování ve škole. Je zde možno zařadit celoškolní programy proti šikaně.

PŘÍKLAD: „Projekt prevence šikanování“, který byl spuštěn nejprve v Norsku a pak i v jiných zemích. Ve všech případech došlo ke snížení šikany na školách. Tento program zahrnoval například poradenství a podporu učitelům, vytvoření jasných pravidel proti šikaně, podporu obětí a jejich povzbuzování při oznamování šikany, zlepšený dohled o přestávkách a aktivní zapojení rodičů.

- Dlouhodobé programy zaměřené na trénink sociálních dovedností (tzv. LifeSkillsTraining) – zlepšování sebeovládání, trénink zvládání stresu a problémových situací, zlepšování procesu rozhodování a komunikačních dovedností.

PŘÍKLAD: Americký program „Hra na dobré chování“, který si kladl za cíl především pomoci dětem přizpůsobit se školnímu prostředí a omezit agresivní chování. Upravená verze tohoto programu byla zavedena i v dalších 13 školách. Ve srovnání s kontrolní skupinou dětí, které měly na začátku programu problémy s chováním, bylo dosaženo pozitivních výsledků.

Jak popisují dále tvůrci této publikace: „I když má prostředí školy nepochybně vysoký potenciál v prevenci kriminality dětí, základním faktorem ovlivňujícím proces socializace dítěte je prostředí rodiny, ve které vyrůstá. Zahraniční zkušenosti prokázaly, že čím dříve se s preventivním působením na děti začne, tím vyšší naději na úspěšnost preventivní program má.“

9

PŘÍPADOVÉ STUDIE

Případová ilustrace č. 1

(Matoušek, Matoušková, 2011, s. 34)

Šestnáctiletý Jindřich

Jindřich se narodil jako čtvrté dítě v rodině, v níž matka předchozí tři děti měla s prvním manželem, který ji nedávno opustil. Jindřich se narodil předčasně. Od malička byl neklidnější a nemocnější než ostatní sourozenci. Po něm se narodily ještě dvě děti. Jindřichův otec se k Jindřichově matce choval násilnický, občas ji bil, prý dokonce s potěšením, a někdy ji i svazoval; nelítostně bil také nevlastní i vlastní děti. Autoritu matky před dětmi otec podkopával, což prý od něj Jindřich okoukal. Když bylo Jindřichovi sedm let, jeho otec rovněž rodinu opustil a odstěhoval se k jiné ženě. Alimenty neplatí ani tento otec, ani otec nejstarších tří dětí. Oba otcové často mění bydliště, o děti se nezajímají. Rodina žije na hranici chudoby, někdy mají k jídlu několik dní jen chleba s umělým tukem.

Matka má základní vzdělání, vyučená není. Pracuje jako vrátná v průmyslovém podniku poblíž bydliště. Rodina je živá jen z jejího příjmu a ze sociálních dávek. Nejstarší syn sice vydělává, ale na provoz rodiny přispívá minimálně. Již dva roky bydlel u své přítelkyně, ta ho však nyní vykákala ze své garsoniéry, takže se nastěhoval zpátky domů. Tento nejstarší bratr je jedinou autoritou, která na Jindřicha platí. Když nedávno zkoušel Jindřich matce sprostě nadávat, jak měl dříve ve zvyku, nejstarší bratr mu podle matčina vyjádření „ručně domluvil“ a od té doby se Jindřich chová k matce slušně. Oba mladší sourozenci – bratr a sestra – se Jindřicha bojí. Sestře úmyslně zabil křečka.

Jindřich je dyslektik. Škola mu nešla dobře nikdy. Dodnes nemá ukončené základní vzdělání. Do školy naposled chodil v šesté třídě, od té doby docházku do školy odmítá s odůvodněním, že se mu tam učitelé i spolužáci vysmívali a že mu učení nikdy nepůjde. V patnácti letech byl Jindřich na návrh obvodního úřadu 6 týdnů v dětském diagnostickém ústavu. Ani poté však do školy chodit nezačal. Ředitelka školy iniciovala ve spolupráci s obvodním úřadem stíhání matky za zanedbání povinné péče. Před měsícem měl Jindřich vyjednaný pobyt ve středisku výchovné péče, tam však v dohodnutém termínu nenastoupil. Poté se s partou ze sídliště, kterou jeho matka charakterizuje jako děti ze špatných rodin, dopustil dvou krádeží elektroniky v obchodním

domě, jež nyní vyšetřuje policie. Kurátor proto navrhl dlouhodobé umístění Jindřicha ve výchovném ústavu. Matka se tomu brání a předvídá, že Jindřich bude z ústavu utíkat domů. Utíkal domů totiž i z diagnostického ústavu i z krátkodobé hospitalizace na oddělení dětské psychiatrie, kterou prodělal ve třinácti letech. Doma je sice v častých konfliktech se sourozenci, ale bez domova prý nevydrží.

Jindřich působí v kontaktu s člověkem, který ho nezná, jako chlapec o 2–3 roky mladší, než je. Nejnápadnějším znakem jeho chování je nestabilita, těkání pozornosti. Je překvapivě manuálně zručný, rád pracuje se dřevem. Rád a dobře hraje šachy, od rozehrané partie však odbíhá. Pocity viny za svoje krádeže nemá, peníze na věci podle svého názoru stejně nemá naději dostat nebo vydělat. Akci v obchodním domě prý vymysleli a realizovali kluci z party (které nepovažuje za kamarády), on měl údajně za úkol jen kradené zboží vynést v tašce ven. Kamaráda má jen jednoho a ten je nyní v diagnostickém ústavu.

Případová ilustrace č. 2

(Matoušek, Matoušková, 2011, s. 45)

Matka nestačí na dítě, vlastní otec o ně nemá zájem a nevlastní ho týrá

Jarmila se vyučila pánskou krejčovou a pracovala jako obsluha mandlu. Ve dvaceti letech otěhotněla se svým prvním partnerem, který v té době pracoval jako číšník v restauraci sousedící s mandlem. Krátce za sebou se jim narodili dva synové, Jindřich a Jaroslav. Bydleli v jednopokojovém bytě, který předtím užívala Jarmilina babička. V době, kdy bylo staršímu Jindřichovi šest let, se jeho otec zamiloval do kolegyně z práce a rodinu opustil. Výživné na děti neplatil, takže je matka musela vymáhat soudně.

Jarmila navázala známost s bývalým kolegou svého muže, který se k ní nastěhoval. Po půlroce společného bydlení se vzali. Novomanžel však více doma nebyl, než byl. Pokud se vůbec objevoval, býval opilý a manželku bil. Svou zlost si vybíjel i na Jindřichovi, o kterém tvrdil, že je „drzoun, flákač a zraje pro kriminál“.

Jindřichovi se ve škole nedařilo, měl obtíže ve většině předmětů, zejména v češtině. Matka s ním nikdy nebyla u odborníka, takže přesná diagnóza Jindřichových problémů s učením nikdy stanovena nebyla, nicméně potíže popisované učitelkou byly typickými obtížemi dyslektika. Pletl si při čtení i psaní pořadí písmen, při čtení se zakoktával. Kromě toho si škola stěžovala na jeho nesoustředěnost a vyrušování. Učitelka stála o kontakt s Jarmilou, posílala jí písemné pozvánky, ale Jarmila na ně neodpovídala. Vlastní otec, který děti mohl podle rozhodnutí soudu navštěvovat jednou za čtrnáct dní, za nimi nechodil, ani je nechtěl nikam brát. Jarmila tvrdila, že mu v tom nikdy nebránila a že by byla dokonce ráda. Vyzývala ho k tomu, aby zašel do školy a s učitelkou promluvil, k tomu se však – jak se dalo čekat – otec neměl. Jeho kontakt s dětmi se omezoval na jeden pohled poslaný o Vánocích.

Jindřichovy potíže ve škole vedly k tomu, že byl po ukončení třetí třídy s velmi špatným prospěchem a sníženou známkou z chování na návrh třídní učitelky přeřazen do zvláštní školy. Jarmila s tím pasivně souhlasila. Jeho prospěch se zlepšil, ale jeho vztahy ke spolužákům se zhoršily. Vyvolával rvačky, byl neustále napomínán, domů nosil

spoustu poznámek, na které Jarmila nereagovala. Když si je přečetl jeho nevlastní otec, potvrdil si jimi své předsudky, a ač byl výjimečně střízlivý, pořádně Jindřicha seřezal. Výprask byl tak vydatný, že Jindřich z něj vyšel s naštípnutou kostí na ruce a s otřesem mozku. To Jarmilu rozhoupalo k podání žádosti o rozvod. Rozvodové řízení trvalo rok a domácí násilí se během něj stupňovalo. Jarmila například zkusila vyměnit zámek u dveří, ale manžel je rozbil, dostal se dovnitř a Jarmilu i s dětmi, jež se pokoušely ji bránit, zase zmlátil.

Jindřich byl v té době v sedmé třídě. Jednoho dne utekl z domova. Když po něm bylo vyhlášeno pátrání, ukázalo se, že má ve škole mnoho zameškaných dnů, které omlouval padělanými omluvenkami. Po třech dnech se špinavý a hladový vrátil domů. Další den matce slíbil, že do školy půjde, ale nešel, což matka zjistila v poledne telefonem. Byl pryč zase dva dny, tentokrát se vrátil v lepším stavu a měl u sebe peníze, o kterých tvrdil, že mu je půjčil kamarád. Později se ukázalo, že si je vydělal prostitucí. Do školy už chodit nechtěl, tvrdil, že mu je škola k ničemu. Krátce nato ukradl na sídlišti kolo a prodal ho s pomocí staršího kamaráda do bazaru. Jarmile se začaly ztrácet peníze z peněženky a šperky.

Jarmila se po rozvodu svého druhého manželství s dětmi přestěhovala ke své matce, aby nemusela čelit pokračujícím násilnostem bývalého muže. Když se začaly ztrácet peníze a cennosti i z bytu Jarmiliny matky a Jindřich dál odmítal chodit do školy, obrátila se Jarmila na sociální odbor obvodního úřadu, který navrhl umístění Jindřicha do diagnostického ústavu. Odtud byl poslán do výchovného ústavu pro děti.

Případová ilustrace č. 3

(Matoušek, Matoušková, 2011, s. 128)

Následky déledobého vězení

Pětačtyřicetiletá Ivana N. popisuje situaci u sebe doma dva týdny po návratu svého syna Pavla N. z pětiletého pobytu ve vězení, kam se dostal v sedmnácti letech. V době synova vězení se Ivana rozvedla a poslední dva roky žila v garsoniěře s přítelem Jiřím P. „Nejdřív byla velká sláva. Sešli jsme se u mého bývalého muže, přišly i obě babičky. Pavel působil vyplašeně, skoro nemluvil ani nepil a šel někam s kamarády, i když jsme ho přemlouvali, aby byl s námi. Bývalý muž mu na té sešlosti přede všemi nabídl, že může bydlet u něj, ale to Pavel nechce. Chce, abychom mu koupili byt. Abychom se já a jeho otec domluvili, dali dohromady peníze a něco sehnali. Pokud možno do zítřka. My jsme nevěděli, kdy ho pustí, takže zatím nic nemáme. I když to teď rozjždím, může shánění bytu trvat půl roku i déle. Pavel chce být do té doby u mě v garsonce. Já mu řekla, ať tam zatím je. Jiří teď přespává u nich v podniku a pochopitelně se mu to nelíbí.

Před týdnem jsme s Pavlem šli kupovat šaty, ale moc jsme nepořídili. Nesnáší kolem sebe lidi, je hrozně nervózní. Koupila jsem mu pivo, aby se uklidnil, ale to nepomohlo. Koupili jsme jen jedny kalhoty. Dala jsem mu nějaké peníze, aby si nakoupil něco sám,

a šla jsem do práce. Přišel o půlnoci, nenakoupil nic, řekl mi, že byl s kamarády v nějakém podniku. Byly tam i holky, tak se musel ukázat. Jedna mu pak volala domů, moc dobrý dojem jsem z ní neměla. Víím jenom, že se jmenuje Věra a že má nemanželské dítě a bydlí s rodiči. Tak jsem mu dala další peníze, už miň, a řekla jsem mu, že mu další dám, až domů přinese nějaké oblečení. Něco přinesl, ale kdoví odkud to má, nejsou to nové věci. Prý mu to sehnala ta Věra. Já se od něj teď skoro nic nedovím. Dokud byl v kriminále, věděla jsem o něm víc.

Chtěla jsem, aby si došel na úřad práce a našel si práci. Učební obor nemá ukončený, má jen základní vzdělání. On mně tvrdí, že se o sebe postará, že má konexe. V žádném případě nechce nějakou pitomou práci na jednom místě za pár tisíc, jak se vyjádřil. Jaké to můžou být konexe, to si snadno domyslíte. Prý budou dělat v nějaké soukromé bezpečnostní službě. Taky si prý pořídí živnostenský list, aby mohl obchodovat. A taky potřebuje řidičák – čeká ode mne, že mu na všechno dám peníze. Já mám nějaké peníze po otci, tak dokud je z čeho, dávám. Jirka mi tvrdí, že když si nedám pozor, vytáhá ze mě Pavel všechno.

Pavel má pocit, že byl ve vězení nespravedlivě, že vlastně nic neudělal, že ho shodili kámoši. A teď si chce všechno, o co přišel, vynahradit. I já bych mu to měla vynahradit. Jirka mi říká, že ho mám tlačit do samostatnosti. Ale přece na něm nemůžu chtít, aby po čtrnácti dnech na svobodě normálně fungoval. My jsme se na něm s bývalým mužem určitě podepsali; moc pěkné a klidné dětství kvůli našim hádkám neměl. Tak já myslím, že mu něco dlužná jsem.

On byl ve vězení, jak tam říkají, „king“. Hodně cvičil, vypadá jako kulturista, ostatní se ho asi báli a posluhovali mu. Prý mu i vařili. On se mě ptal, jak se vaří rýže – v životě to nedělal. Tričko si taky neumí vyžehlit. Když mu něco chci ukázat, poslouchá na jedno ucho a stejně spoléhá, že to nakonec udělám já. Doma se žádné práce nedotkne. Jednou šel cvičit do fitness centra, ale vadilo mu, že je tam tolik lidí. Tak si vymyslel, že bude mít nářadí doma. Ptala jsem se, kde na něj vezme a kam ho dá; řekl, že si pořád dělám zbytečné starosti.“

Na řešení kriminality mladistvých je zainteresováno několik vědeckých disciplín. Velmi potřebné je, aby zástupci jednotlivých oborů společně pojmenovali činitele, souvislosti a také sjednotili koncepci kriminality. První náznaky spojení již probíhají, spojnice mezi iniciativami a projekty začínají fungovat v rámci intervenčních a preventivních programů.

Je zřejmé, že přiměřená represivní opatření jsou nutná, ovšem kriminalita se nezmění pouze díky tomu, že dojde ke snížení trestní hranice odpovědnosti mladistvých, jsou nutné systémové změny. Je na nás všech, abychom se zasadili o to, aby kriminalita mládeže byla co nejnižší. Velký vliv má rodina a rodinné prostředí, nelze totiž od nefunkční rodiny očekávat, že bude produkovat plnohodnotné členy společnosti.

Klíčová je samozřejmě i osobnost pedagoga, zástupce školy a jeho přístup k dítěti a mladistvému, jelikož škola je hned po rodině nejdůležitější sociální skupinou, která má vliv nejen na úroveň vzdělání, ale i na proces jeho socializace.

Větší propagaci a podporu by si zajisté zasloužily i sociální služby, které mnohdy řeší problematiku volného času, zejména mládeže ze sociálně slabšího prostředí. Jejich popularita mezi mladistvými totiž není nijak vysoká.

V obecné rovině by měl každý člověk v sobě vidět nedostatky, být schopen sebe-reflexe, připustit chyby a aktivně se pokoušet o zjednání nápravy. Je to nepochybně mnohem složitější než svalovat vinu za nezvedného potomka na televizi, špatné kamarády či školu a pedagogy.

This image shows a single sheet of white paper with horizontal ruling lines. The lines are evenly spaced and run across the width of the page. There are no margins, text, or other markings on the paper.

Alldortová, N. *Vychováváme děti a rosteme s nimi. Od neshod a kárání ke svobodě, rozvoji a radosti.* 1. vyd.

Praha: PRÁH, 2010. 227 s. ISBN 978-80-7252-287-3.

Bittnerová, D., Moravcová, M. *Etnické komunity. Integrace, identita.* 1. vyd.

Praha: Fakulta humanitních studií Univerzity Karlovy v Praze, 2011. 360 s. ISBN 978-80-87398-13-5.

Čírtková, L. *Forenzní psychologie.* 2. vyd.

Plzeň: Aleš Čeněk, 2009. 439 s. ISBN 978-80-7380-213-4.

Čírtková, L., Vitoušová, P. *Pomoc obětem (a svědkům) trestných činů. Příručka pro pomáhající profese.* 1. vyd.

Praha: GradaPublishing, 2007. 192 s. ISBN 978-80-247-2014-2.

Fröhling, U. *Byla jsem otrokyní v satanské sektě. Překlad Kučerová Bohumila.* 1. vyd.

Frýdek – Místek: Alpress, 2009. 382 s. ISBN 978-80-7362-694-5.

Chmelík, J. a kol. *Mravnost, pornografie a mravnostní kriminalita.* 1. vyd.

Praha: Portál, 2003. 208 s. ISBN 80-7178-739-6.

Chromý, J. *Kriminalita páchaná na mládeži. Aktuální jevy a nová právní úprava v České republice.* 1. vyd.

Praha: Linde, 2010. 240 s. ISBN 978-80-7201-825-3.

Chromý, J., Vesecká, R. *Kriminalita, veřejnost a média. Problémy, o nichž se příliš nemluví.* 1. vyd.

Praha: Linde, 2009. 124 s. ISBN 978-80-7201-722-0.

Jirovský, V. *Kybernetická kriminalita. Nejen o hackingu, crackingu, virech a trojských koních bez tajemství.* 1. vyd.

Praha: GradaPublishing. 288 s. ISBN 978-80-247-1561-2.

Jogheevá, N. *Kriminalita a delikvence – charakteristika. [online]. Praha: Národní in formační centrum pro mládež, 2011.*

Dostupné z: <http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>.

Koncepční plán prevence kriminality statutárního města Pardubice na léta 2012–2015, dostupný z: <http://www.pardubice.eu/urad/radnice/magistrat/odbory-magistratu/osv/prog-prevence-kriminality.html>

Koudelková, A. *Psychologické otázky delikvence*. 1. vyd.
Praha: Victoria Publishing, 1995. 114 s. ISBN 80-7187-022-6.

Krajský program prevence kriminality na léta 2009–2011,
dostupný z: <http://www.pardubickykraj.cz/prevence-kriminality>

Marada, r. *Etnická různost a občanská jednota*. 1. vyd.
Praha: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2007. 310 s. ISBN 80-7325-111-6.

Martínek, Z. *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. 1. vyd.
Praha: Grada Publishing, 2009. 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5.

Matějček, Z. *Co, kdy a jak ve výchově dětí. Kritické periody vývoje. Těhotenství. První chvíle spolu. Jak na školáky. Pociť méněcennosti u dětí. Citová a sexuální výchova. Výchova k odpovědnosti. Strach a úzkost u dětí*. 4. vyd.
Praha: Portál, 2007. 143 s. ISBN 978-8-7367-325-3.

Matoušek, O., Matoušková, A. *Mládež a delikvence*. 3. vyd.
Praha: Portál, 2011. 344 s. ISBN 978-80-7367-825-8.

Mattioli, J., Navrátil, S. *Problémové chování dětí a mládeže. Jak mu předcházet, jak ho eliminovat*. 1. vyd.
Praha: Grada Publishing, 2011. 120 s. ISBN 978-80-247-3672-3.

Milfait, R. *Komerční sexualizované násilí na dětech. Prostituce. Pornografie. Obchod*. 1. vyd.
Praha: Portál, 2008. 216 s. ISBN 978-80-7367-320-8.

Ministerstvo vnitra ČR. Časopis Kriminalistika č. 1/2011, č. 2/2011, č. 1/2010, č. 2/2010, č. 3/2010, č. 4/2010, č. 1/2009, č. 2/2009, č. 3/2009, č. 4/2009, č. 1/2008, č. 2/2008, č. 3/2008, č. 4/2008)
dostupné z: <http://www.mvcr.cz/clanek/kriminalistika-728588.aspx?q=Y2hudW09Ng%3d%3d>

Novela školského zákona. Výklad a informace, dostupný
z: <http://www.msmt.cz/dokumenty/novela-skolskeho-zakona-vyklady-a-informace>

Novotný, P. *Epidemie delikvence*. 1. vyd.
Liberec: Dialog, 2006. 64 s. ISBN 80-86761-45-2.

PAPE, I. *Jak pracovat s romskými žáky*. 1. vyd.
Praha: Slovo 21, 2007. 55 s.

Řehoř, J. *Základy kriminologie. Doplnkové texty pro posluchače kombinované formy studia studijního programu „Ochrana obyvatelstva“.*

České Budějovice: Jihočeská univerzita, Zdravotně sociální fakulta, 2007. 41 s.

Semrád, J. *Mládež a sociálně negativní jevy.*

Praha: Policejní akademie ČR, 1996. 127 s. ISBN 80-85981-22-X.

Statistiky Policie České republiky.

Dostupné z: <http://www.policie.cz/statistiky-kriminalita.aspx>

Šťefunková, M. Šejvl, J. a kol. *Základy prevence kriminality pro pedagogické pracovníky.* 1. vyd.

Praha : Univerzita Karlova, 2012. 105 s. ISBN 978-80-87258-96-5.

Vágnerová, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese.* 4. vyd.,

Praha: Portál, 2008. 872 s. ISBN 978-80-7367-414-4.

Vágnerová, M. *Vývojová psychologie.* 1. vyd.

Praha: Portál, 2000. 522 s. ISBN 80-717-8308-0.

Vaníčková, E. *Dětská prostituce.* 2. vyd.

Praha: Grada Publishing, 2007. 144 s. ISBN 978-80-247-2218-4.

Večerka, K., Holas, J. a kol. *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí.*

[online]. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 2004. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/docs/307.pdf>. 132 s. ISBN 80-7338-033-1.

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

Dostupné z: <http://zakony.kurzy.cz/40-2009-trestni-zakonik/>.

Zákon č. 301/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže), ve znění pozdějších předpisů.

Zapletal J. a kol. *Prevence kriminality.*

Praha: PA ČR, 2005. 108 s. ISBN 80-7251-200-5.

Zoubková I. *Kontrola kriminality mládeže.* 1. vyd.

Pelhřimov: Aleš Čeněk, 2002. 231 s. ISBN 80-86473-08-2.

Zoubková I. Nikl, J. Černíková V. *Kriminalita mládeže.*

Praha: PA ČR, 2001. 89 s. ISBN 80-7251-070-3.

Institut pro kriminologii a sociální prevenci. [online].

Praha. Knihovna. 2011. Dostupné z: <http://www.ok.cz/iksp/knihovna.html>

<http://objevit.cz/internetova-kriminalita-nove-druhy-zlocinu-pocit-nedosazitel-nosti-a-na-zaver-neschopnost-nasi-policie-t8909>

<http://socialni-prace.webnode.cz/sitemap/>

<http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>

<http://socialni-prace.webnode.cz/kriminalita-a-delikvence/>

<http://www.zkola.cz/zkedu/rodiceaverejnost/socialnepatologickejevyajejichprevence/delikvenceakriminalita/default.aspx>

<http://www.msmt.cz/socialni-programy/mezinarodni-umluvyy-2?highlightWords=-delikvence>

<http://www.nicm.cz/kriminalita-a-delikvence-charakteristika>

<http://www.sos-ub.cz/prevence/10.php>

<http://cms.e-bezpeci.cz/content/view/14/39/lang,czech/>

<http://bystron.blog.idnes.cz/c/64160/Kybersikana-zabiji.html>

<http://www.skolaskalice.cz/media/dokumenty/msmt-prevence-rizikoveho-chovani/10-vandalismus.pdf>

<http://www.msmt.cz/socialni-programy/metodicke-pokyny>

2. vydání

Vydal: Benepal, a. s.

Vydáno v roce 2013

Sazba, grafické práce a tisk: Adéla Kovářová

**PUBLIKACE JE SPOLUFINANCOVÁNA EVROPSKÝM
SOCIÁLNÍM FONDEM A STÁTNÍM ROZPOČTEM ČR.**

Neprodejná publikace